

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Románová tvorba Hany Andronikovy
The Novels of Hana Andronikova

Bakalářská diplomová práce

Anna Straková

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci
ve sdělovacích prostředcích

Vedoucí práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

Děkuji doc. Mgr. Eriku Gilkovi, Ph.D., za odborné vedení, trpělivost, věnovaný čas a věcné připomínky, které mi pomohly při zpracování této práce.

Obsah

Úvod	5
1. Hana Andronikova	7
2. Zvuk slunečních hodin.....	9
2.1 Příběh	11
2.2 Kompozice	13
2.3 Vypravěči	15
2.4 Styl.....	16
2.5 Titul.....	17
2.6 Postavy	17
2.6.1 Manželé Kepplerovi.....	19
2.6.2 Ráchel	20
2.6.3 Tomáš Keppler	22
2.6.4 Dan Keppler	23
2.6.5 Paní Anne	24
2.6.6 Další postavy	25
2.7 Prostředí	26
3. Nebe nemá dno.....	28
3.1 Příběh	30
3.2 Žánr	32
3.3 Kompozice	34
3.4 Vypravěč	36
3.5 Styl.....	36
3.6 Titul.....	39
3.7 Postavy	40
3.7.1 Ama.....	40
3.7.2 Vedlejší postavy	42
3.8 Prostředí	46
Závěrečné srovnání románů Hany Andronikovy	49
Anotace.....	54
Resumé	55
Seznam použité literatury	56

Úvod

Předkládaná bakalářská diplomová práce se bude zabývat románovou tvorbou Hany Andronikovy, konkrétně jejím debutem *Zvuk slunečních hodin* a druhým a zároveň posledním románem *Nebe nemá dno*. Hana Andronikova patří do proudu ženské literatury, její tvorba se vyznačuje slovotvorným novátorstvím¹ a důkladně propracovanou kompozicí. Její originalitu spatřujeme v zachycování osob v obtížných životních situacích. Motivací k sepsání dané práce byl pro mě čistě subjektivní kladný dojem, který ve mně při prvním čtení zanechala autorčina prvotina.

Cílem práce je především analyzovat oba romány Hany Andronikovy a na základě získaných poznatků se v závěru pokusit o jejich komparaci. Většina odborné veřejnosti totiž oba romány staví spíše do protikladu, leckdy považuje díla za naprosto odlišná. My se však domníváme, že tato problematika není tak jednoznačná. Naším dílčím cílem je tedy i vyvrácení nebo naopak potvrzení této hypotézy. Andronikova však není jen autorkou románů, publikovala i povídkovou tvorbu, která by rovněž stála za badatelskou pozornost. Původní koncept práce počítal i s jejím zařazením, avšak vzhledem k rozsahu práce jsme se jí blíže nevěnovali.

V první kapitole se blíže seznámíme s osobností spisovatelky, jejím životem a literární tvorbou. Tuto krátkou kapitolu zařazujeme zejména z důvodu autobiografického charakteru části spisovatelčiny tvorby. Druhá kapitola se zabývá analýzou autorčina prvního románu *Zvuk slunečních hodin*. Po přiblížení okolností výběru tématu díla a stručného představení dějové linky románu se budeme zabývat jednotlivými rovinami sémantické výstavby díla. Budeme charakterizovat vypravěče, nastíníme kompozici, styl románu a prostředí, ve kterých se román odehrává.

Ve třetí kapitole se budeme věnovat analýze druhého románu *Nebe nemá dno* a zvolíme obdobnou strukturu. V podkapitolách budeme charakterizovat kategorii vypravěče, kompozici, styl, stejně jako titul románu a jeho prostředí. Tentokrát se

¹ JANÁČEK, P., L. JUNGMANNOVÁ a V. KARFÍK. Nebe nemá dno. In: *Kritický klub* [online]. Radio, ČRo Vltava, 10. 1. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2230648>.

však blíže zaměříme i na žánrové zařazení románu. Závěrečná část práce pak shrne získané poznatky a poskytne komparaci obou analyzovaných románů.

Vzhledem k charakteru práce je dle nás důležité uvést, s jakými vydáními primární literatury budeme pracovat. V případě prvního románu budeme vycházet z vydání třetího, již autorkou přepracovaného vydání. V případě druhé knihy budeme pracovat s prvním a zatím jediným vydáním. Při analýze narativní výstavby románů se budeme opírat zejména o monografii Lubomíra Doležela *Narativní způsoby v české literatuře*, dále o *Poetiku vyprávění* Shlomith Rimmon-Kenanové, při žánrové charakteristice využijeme *Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru* Daniely Hodrové. V neposlední řadě budeme pracovat s dostupnými recenzemi a kritikami, ale vycházet budeme i z rozhovorů, které autorka za svého života poskytla.

1. Hana Andronikova

Spisovatelka Hana Andronikova se narodila 9. září 1967 ve Zlíně. Po maturitě na místním gymnáziu se přesunula do Prahy, kde vystudovala českou a anglickou filologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Po dosažení absolutoria se živila jako personální manažerka, po několika letech však zaměstnanecký poměr ukončila a zaměřila se na spisovatelskou kariéru. Přicházející literární úspěchy se však negativně podepsaly na jejím osobním životě a staly se jednou z příčin rozpadu jejího manželství. Na volné noze pracovala například i jako terapeutka. Mimo pracovní život se zajímala o psychologii, kvantovou fyziku, věnovala se józe.

Životní zlom ve spisovatelčině životě nastal počátkem roku 2008, kdy jí lékaři diagnostikovali rakovinu prsu. Krátce poté k ní začal promlouvat duch havrana, který ji nabádal k cestě do Peru, kde měla podstoupit duševní léčbu. I když se sama považovala za člověka racionálně smýšlejícího a tento nápad se jí zdál zprvu výstřední, nakonec odcestovala na jiný kontinent, kde prožila řadu neuvěřitelných zážitků, jakým bylo například setkání s vlastní smrtí. Po návratu do Prahy se však přece jenom rozhodla podstoupit operaci a následnou chemoterapii. Výsledky byly až překvapivě pozitivní a Andronikova se začala plně vracet do života. Svoje vyrovnávání se s nemocí zaznamenala ve svém posledním románu *Nebe nemá dno*, jehož vyústění bylo oproti skutečnosti bohužel odlišné. Hana Andronikova zemřela 20. prosince 2011, kdy ve věku čtyřiačtyřiceti let prohrála svůj boj s rakovinou.

Ve své literární tvorbě se autorka zpočátku věnovala spíše písňovým textům či poezii. Po odchodu ze zaměstnání se však psaní začala věnovat naplno. V roce 2001 vydala svůj debutový román *Zvuk slunečních hodin*, který pojednává o lásce židovské dívky a baťovského inženýra před válkou i během ní. Druhou vydanou knihou byl povídkový cyklus *Srdce na udici* z roku 2002. Společným rysem ústředních postav jednotlivých povídek je vyrovnání se s obtížemi a nástrahami každodenního života. Dále měla v plánu vydat knihu *Blues*, avšak nedokončila ji. Její část ale použila ve svém posledním románu *Nebe nemá dno* (2010). Vedle toho autorka v letech 2002–2009 sporadicky vydávala kratší prozaické texty časopisecky či v antologiích. Všechny povídky byly po spisovatelčině smrti vydány v knize *Vzpomínky, co neuleť* (2014), obsahující rovněž povídky ze souboru *Srdce na udici*.

Za oba své romány autorka získala ocenění Magnesia Litera, za první román v kategorii Objev roku, druhý pak obdržel Cenu čtenářů.

Andronikova se během svého života věnovala i tvorbě dramatické. Psala libreta pro inscenace s migrantskou tematikou, při nichž spolupracovala s Divadlem Archa. Ve hrách účinkovali herci spolu s opravdovými přistěhovalci. Jednalo se o hru *Tanec přes plot*, na které spolupracovala s režisérkou Janou Svobodovou (prem. 2008), druhá hra z roku 2010 nese titul *Pakosti a drabanti*. Její nové nastudování bylo uváděno pod názvem *Šašci, špioni a prezidenti*.²

² V této kapitole jsme vycházeli zejména ze Slovníku české literatury po roce 1945, heslo „Hana Andronikova [online] [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://slovníkceskeliteratury.cz/>.

2. Zvuk slunečních hodin

Zvuk slunečních hodin je debutový román Hany Andronikovy. Poprvé byl vydán v roce 2001 a předcházelo mu získání Literární ceny Knižního klubu, jež umožňuje novým autorům publikovat své dílo na náklady pořadatele.³ O rok později za tento román získala ocenění Magnesia Litera v kategorii Objev roku. V roce 2008 vyšel román v upraveném vydání.

Děj se odehrává především ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století, odráží tedy dobu druhé světové války. Andronikova se tak zařadila do nepřehlédnutelného proudu v české literatuře, který oživil toto téma a znovu se věnoval holocaustu, životu v Protektorátu apod.⁴ U Andronikovy je důležitý především osobní příběh rodiny Kepplerových, jež se musela potýkat s nástrahami druhé světové války. Kdybychom hned zpočátku chtěli osvětlit hlavní téma románu, použili bychom slova samotné autorky: „[...] hlavní je příběh lásky dvou lidí. Někdo tvrdí, že je to historický román. Ale pro mě je to příběh obrovské lásky mezi dvěma lidmi. Možná i rodinný příběh.“⁵

Proč si autorka vybrala zrovna takové téma? „Mám pocit, že jsem si nevybrala to téma, ale téma si vybralo mě;“⁶ „[...] chtěla jsem jenom napsat román, zbavit se tématu, které na mě doráželo.“⁷ Příběh se jí dostal do hlavy a ona se s tím chtěla vyrovnat, uchopit ho. K otázce pronásledování Židů pak konstatuje: „Jedná se o srdce každého Čecha, než že by se přímo u nás v rodině jednalo o záležitost spojenou s holocaustem. Myslím, že je to trauma, se kterým se musíme vyrovnat

³ MACHALA, Lubomír. 3 x 2 = ? Nad prózami Hany Andronikové, Markéty Pilátové a Petry Soukupové. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Česká literatura v perspektivách genderu: IV. kongres světové literárněvědné bohemistiky Jiná česká literatura (?)*: [Praha, 28. 6. – 3. 7. 2010]. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, s. 229–237.

⁴ FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, s. 361.

⁵ Hana Androniková: *Zvuk slunečních hodin*. In: *Youtube* [online]. 6. 2. 2010 [cit. 2016-10-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=t-NWlY46HGM>.

⁶ NĚMEC, Bob a Barbora OSVALDOVÁ. *Čtenářský deník... Hana Andronikova: Zvuk slunečních hodin* [online]. Režie Bob NĚMEC. Dokument. TV, ČT 2. 18. 4 2010 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/310295350020016-ctenarsky-denik-hana-andronikova-zvuk-slunecnich-hodin/>.

⁷ Původní rozhovor nakladatelství Petrov, 9. 8. 2002 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.ipetrov.cz/dokument.py?idd=D00000000000000817>.

všichni, kdo jsme se narodili v těchto končinách.“⁸ Celkově ji přitahoval i příběh jejího rodného Zlína za baťovské éry. Avšak nejdůležitějším pro ni byl od začátku milostný příběh: „Chtěla jsem vyprávět o rodině, o lidském vztahu, který je vláčen tím, co přichází. Přesto, že se jedná o zdravé a normální lidi, nedokáží se okolnímu dění ubránit. Nedokáží ovlivnit události, které nakonec zničí jejich životy.“⁹

Jedním z důvodů byl i ten, že měla v úmyslu navrátit do literatury vážně míněný příběh, jenž jí v tehdejších knihách scházel: „Myslím si totiž, že i když napíšete příběh se spoustou odboček a rovin, tak si i ten nejobyčejnější člověk k němu najde cestu. Bude třeba přeskakovat některé pasáže, ale příběh ho udrží v pohotovosti a bude z té knihy něco mít. Není asi správné tahat čtenáře za nos a dávat mu najevo, jaký je blbec.“¹⁰

Andronikova na knize důkladně pracovala dva roky: „Uvědomovala jsem si, že spousta lidí, kteří to zažili, ještě žijí, a že by mi neprošlo, kdybych si něco vymýšlela. [...] Ověřovala jsem si i takové věci, jestli hlavička od sirek byla zelená nebo červená.“¹¹ Za tu dobu strávila mnoho hodin v archívech, kde studovala dobový tisk, který považuje za jeden z nejužitečnějších zdrojů. Četla ale i spoustu knih, především týkajících se tématu holocaustu, které pro ni byly nekonečnou studnicí inspirace¹². A právě tato poctivá příprava se vyplatila, alespoň soudě podle vydaných recenzí. Kritici oceňovali zpracování rozsáhlého časového úseku, ale především právě obdivuhodnou přípravu, znalost tématu a reálií. Přesto je román, jak bývá zvykem, uvozen upozorněním, že se jedná o fikci pracující s historickým materiálem. Čtenáře tedy může napadnout, jestli byla tak důkladná příprava vůbec nutná. Autorka na tyto pochybnosti odpovídá: „Pro mě to bylo důležité. A místy to bylo i docela zábavné. Snažila jsem se poznat dřívější lidi jako lidi. Noviny perfektně dokreslují život

⁸ Hana Androniková: Zvuk slunečních hodin. In: *Youtube* [online]. 6. 2. 2010 [cit. 2016-10-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=t-NW1Y46HGM>.

⁹ KARÁSKOVÁ, Monika. Z manažerky se stala spisovatelkou. *Mladá fronta DNES: Východní Morava*, 2002, roč. 13, č. 76.

¹⁰ RULF, Jiří. Hra na Gideona. *Reflex*, 2002, roč. 13, č. 33, s. 48–50.

¹¹ NĚMEC, Bob a Barbora OSVALDOVÁ. Čtenářský deník... *Hana Andronikova: Zvuk slunečních hodin* [online]. Režie Bob NĚMEC. Dokument. TV, ČT 2. 18. 4 2010 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/310295350020016-ctenarsky-denik-hana-andronikova-zvuk-slunecnich-hodin/>.

¹² Na konci knihy je zařazen seznam sekundární literatury. Rozdělen je do čtyř kategorií – holocaust, válka, mytologie a Indie.

v jakékoliv době. Zjistíte, jak přemýšleli, co je zajímavé, jak se oblékali.“¹³ Autorčinou ambicí byla hlavně snaha o co největší uvěřitelnost příběhu.

Připravenost je znatelná od prvních řádek knihy: „Kochal jsem se krajinou podél dálnice 9 a v duchu se viděl v ulicích malebného městečka, které před sto lety žilo zlatokopeckým šilenstvím. Dálnice se změnila na Main Street.“¹⁴ A čím to, že kniha byla vesměs kladně přijata u recenzentů i u čtenářské veřejnosti? Dle názoru Lubomíra Machaly román zaujal především exotickým prostředím, které se poté stalo velice populárním, a v podstatě se začalo mluvit o generaci tzv. útěkářů.¹⁵

2.1 Příběh

Vyprávění začíná v roce 1989, kdy rodina Daniela Keplera odjíždí do Colorada na hory, aby společně oslavila Vánoce a příchod nového roku. Ubytuje se v penzionu Anne¹⁶ Vanierové: „V přišerí stála paní domácí. Shýbla se a sypala do červené umělohmotné misky žrádlo pro kočky. Mluvila na svoje chundelaté miláčky nějakou cizí řečí. Pojd'te holky moje hladový, jenom pojd'te. Uvědomil jsem si, že té cizí řeči rozumím.“¹⁷ Toto setkání se pro Dana ukáže osudovým, protože zanedlouho zjistí, že Anne prožila s jeho matkou Ráchel období strávené v koncentračních táborech. Její vyprávění pomáhá Danovi zaplnovat prázdná místa v jeho vlastních vzpomínkách.

Ráchel je tedy spojnicí mezi vyprávěním Anny a Dana. Danovým prostřednictvím se seznamujeme s jeho otcem Tomášem Keplerem, který pracuje jako projektant pro Baťu ve Zlíně a je vyslán na služební cestu do Indie. Ve Zlíně má ženu Ráchel, která za ním má za několik měsíců přijet, avšak kvůli těhotenství se cesta neuskuteční. Tomášův pobyt se protáhne na dvaadvacet měsíců a po příjezdu

¹³ KARÁSKOVÁ, Monika. Z manažerky se stala spisovatelkou. *Mladá fronta DNES: Východní Morava*, 2002, roč. 13, č. 76.

¹⁴ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 5.

¹⁵ MACHALA, Lubomír. 3 x 2 = ? Nad prázami Hany Andronikové, Markéty Pilátové a Petry Soukupové. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Česká literatura v perspektivách genderu: IV. kongres světové literárněvědné bohemistiky Jiná česká literatura (?) : [Praha, 28. 6. – 3. 7. 2010]*. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, s. 229–237.

¹⁶ Jméno Anny se v románu vyskytuje jak v českém znění, tedy Anna, tak v cizojazyčné verzi Anne. Podoba jména závisí na časovém a místním zařazení postavy, v bakalářské práci respektujeme obě tato znění.

¹⁷ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 11.

zpět do Československa ho čeká Ráchel s dítětem v náručí. Do Indie se pak vrátí všichni spolu jako rodina.

Ráchel si v Indii zpočátku nemůže zvyknout, naopak syn Daniel si ji hned zamiluje. Ostatně jinou realitu dosud řádně nepoznal: „Indie byla naše společná láska. Horká a neúprosná, sladká a zraňující, smyslná a odmítavá. Vyrostl jsem v náručí jejích protikladů, mezi lidmi, kteří v mém životě zažehli touhu po harmonii se sebou samým. Moje Indie. Nesnažil jsem se ji pochopit. Miloval jsem ji.“¹⁸ V Indii se projevuje rozdílná povaha partnerů. Ráchel často prudce vybuchuje, zatímco Tomáš představuje typ klidného muže, jehož její revolta spíše baví. Ze zlínských novin se dozvídají, že Německo zbrojí, ale více se o to nezajímají. Žijí vcelku spokojený život daleko od evropských událostí.

Ráchel později dostane dopis zpravující ji o tom, že její matka umírá, a tak se chce přirozeně vrátit do vlasti. Politická situace ovšem není přívětivá, a i když se Tomáš snaží Ráchel návrat vymluvit, celá rodina se vydává do Československa. Zde Tomáš dostane pracovní nabídku do zahraničí a plánuje útěk do Argentiny. Ráchel je naivní a nedomnívá se, že je odjezd nutný. Navíc si její otec zlomí nohu a následně dostane zápal plic. Odjezd se už kvůli politické situaci neuskuteční, a tak je rodina nucena zůstat ve Zlíně. Musí se naučit žít v nových podmínkách, které pro ně nejsou příznivé. Tomáš je zatčen, protože je podezřelý z členství v odboji. Dan nemůže jako poloviční Žid chodit do školy, postupně jsou vydávány rozkazy, jež zakazují Židům vstup do kaváren, kin, ale také kupovat si ovoce či sýry.

Největší rána pro rodinu přichází ve chvíli, kdy je Ráchel odvedena do Terezína a později dostane předvolávací rozkaz i Dan. Otec mu ve sklepě zbuduje úkryt a prohlásí ho za mrtvého. Podaří se jim tak přežít válku a po vytouženém osvobození spolu chodí každý den na pražské nádraží vyhlížet Ráchel. Falešnou naději jim dá rodinná známá Edita, která ví, že Ráchel do vlaku nastoupila. Tomáš se s Ráchel však již nikdy nesetká a ani nezjistí, co se s ní stalo. Po nějaké době se spolu s Danielem odstěhuje do Ameriky, protože ví, že ho doma už nic dobrého nečeká, a je smířen s faktem, že Ráchel již nikdy neuvidí. Po pěti letech umírá a Dan si založí vlastní rodinu. V Kanadě je spokojený, avšak nevyjasněná ztráta matky ho trápí po celý život.

¹⁸ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 44.

Právě s touto nedořešenou záležitostí mu pomůže paní Anne, která byla jako Židovka odvedena do Terezína. Neměla tehdy už nikoho, když v tom přijel nový transport a ona si vybrala novou spřízněnou duši, kterou již neopustí – Ráchel: „Ta žena mi něčím připomněla maminku. Vyzařovalo z ní něco tak ženského a mateřského, že mi to vehnalo slzy do očí. Nevím, co mě to popadlo, nedalo se to logicky vysvětlit, ale rozběhla jsem se rovnou k ní. Vzala jsem ji za ruku a pomohla jí s těžkým kufrem. Od té doby jsme byly pořád spolu. Vybrala jsem si ji.“¹⁹ Mezi oběma ženami se vyvine sesterský vztah. I když Ráchel nemá být na rozdíl od Anny převezena do Osvětimi, nešťastnou náhodou se v transportu ocitne.

Ke konci války Annu s Ráchel z Osvětimi převezou do pracovního tábora v Hamburgu a poté do neorganizovaného tábora, kde již ke konci války vládne chaos. Po osvobození obě nastoupí do vlaku, který však zničehonic zastaví v polích. Lidé euforicky vyběhají ven a užívají si volnosti. Ráchel je v té době nemocná a odmítá jakoukoliv léčbu. Rozběhne se tedy na louku a lehne si do trávy. Když se vlak rozjede, zůstane na louce.

2.2 Kompozice

Andronikova dokázala v románu kompozičně propojit jak časové, tak dějové roviny. Román se totiž odehrává ve Zlíně za Baťovy éry, v Indii třicátých let, poté ve válečném Československu a Polsku a chronologicky poslední časovou rovinou je současná Amerika. Dílo je členěno do osmnácti kapitol, mezi něž jsou vloženy ještě další kratší kapitoly, pojmenované Pozdní odpoledne, Soumrak, Pozdní večer, Půlnoc atd., které jsou stylizovány jako rozhovor dvou českých emigrantů, starší Anny a mladšího Daniela.

Časová linie je poměrně komplikovaná, jak o tom svědčí i výrok Lubomíra Machaly: „Hana Andronikova se představila jako autorka schopná epickou přitažlivost umocňovat poměrně složitou časovou výstavbou i makrokompozicí textu, působícího též svou jazykovou kultivovaností.“²⁰ Vyprávění začíná

¹⁹ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 60–61.

²⁰ MACHALA, Lubomír. 3 x 2 = ? Nad prózami Hany Andronikové, Markéty Pilátové a Petry Soukupové. In: MATONOHA, Jan (ed.). *Česká literatura v perspektivách genderu: IV. kongres*

v přítomnosti, resp. v roce 1989 a vrací se retrospektivně do minulosti. Avšak není to tak prosté, neboť i tyto retrospektivní části autorka prokládá pasážemi ze současné roviny. A je také nutné říci, že retrospektivní části nenásledují chronologicky po sobě. Zevrubnou práci s časovými pásmy nejlépe vystihuje následující citace: [...] spisovatelka komponuje román jako soustavu motivicky návratných dějových polí, jejichž střídání není pravidelné, ale přesto je propojené v narační kruh. Po otevření jedné komnaty čtenář vstupuje do dalších místností, přičemž příběhová prohlídka probíhá značně nesoustavně – stejně roztržitě jako se odvíjí lidské myšlení či vzpomínání. Pečlivá výstavba příběhu ale umožňuje čtenáři bezpečně identifikovat mizející a znovu se objevující postavy, místa a události.²¹

Nejčastěji opakovaným motivem románu je slunce. Tento motiv se promítl i do titulu románu (viz kap. 2.5). Mezi další dominantní motivy patří bezpochyby motiv války, konkrétně druhé světové, jež prostupuje celým románem a ovlivňuje ho zcela zásadní rolí, protože postavy příběhu se s důsledky války musí potýkat. Již v Indii Tomáš zachycuje zprávy o válečném dění v Evropě, např. podpis Mnichovské dohody. Po návratu do Československa se ihned snaží zařídit odjezd do Argentiny, avšak Hitler napadne Polsko a odjezd je zmařen. Poté vyřizuje dokumenty potřebné k emigraci do Ameriky, ale i tyto pokusy jsou zhačeny.

V románu se setkáváme s různými přístupy k víře a s několika náboženstvími. Jedním z nejvýraznějších je přirozeně judaismus. I když Ráchel není praktikující Židovka, je kvůli svému původu odvečena do Terezína a její život se změní k nepoznání. A paradoxně právě tam o Bohu nejvíce pochybuje. S osudem Žida za druhé světové války se potýká i její syn Daniel. Musí nosit žlutou hvězdu, je mu zakázáno chodit do školy a nakonec ho otec musí skrývat, aby jej také neodvedli.

Křesťanství se naopak týká postavy Tomáše. Ten vzpomíná na své dětství, kdy byl nucen chodit každou neděli do kostela. V Indii se pak hrdinové příběhu setkávají s hinduismem, který chápe smrt jako vysvobození, a tato myšlenka je pro ně nepředstavitelná. Jsou zde svědky upálení zaživa i házení mrtvol do řeky.

světové literárněvědné bohemistiky Jiná česká literatura (?) : [Praha, 28. 6. – 3. 7. 2010]. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010, s. 229–237.

²¹ Portál české literatury [online], 2011 [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: <http://www.czechlit.cz/autori/andronikovahana/>.

S židovskou vírou a druhou světovou válkou se bohužel pojí i pojem holocaust. Nebudeme se zde rozepisovat o tom, co holocaust je, avšak je důležité říci, že je jistě nepřehlédnutelným motivem knihy. V knize jsou popsány transporty i koncentrační tábory.

2.3 Vypravěči

Vyprávění je realizováno er-formou a současně ich-formou. Děj je vyprávěn prostřednictvím tří vypravěčů, kteří plní konstrukční funkci.²² Díky tomu se příběh postupně mozaikovitě skládá. Všichni vypravěči jsou zároveň postavami příběhu: „V díle *Zvuk slunečních hodin* je výrazná personální vypravěcí situace. Postava v románu myslí, cítí, ale ke čtenáři nemluví jako vypravěč, pouze popisuje to, co vidí svými očima na jednání jiných postav.“²³ Prvním personálním vypravěčem je Dan Keppler, který vzpomíná na život své rodiny v Indii a Protektorátu. Druhým je Anne Vanierová, jejímž prostřednictvím se seznamujeme s prostředím Terezína a koncentračního tábora v Osvětimi, ale hlavně s osudem Ráchel. Posledním vypravěčem je pak americký voják Pete, který je spíše vedlejší postavou; popisuje frontu a následné osvobození Československa. Díky jeho vypravěčskému hlasu čtenář získá pohled z odlišné perspektivy. Kateřina Ondřejková ve své recenzi píše: „Příběhy, které vzpomínkami Anne a Daniela ožívají, nakonec žijí vlastním životem. Podle pravidel moderního vyprávění se zprvu jasný vypravěč (Anne nebo Dan) postupně zanořuje do textu, aby vládu nad vyprávěním převzal někdo jiný, kdo o událostech a postavách ví daleko víc, než by vůbec mohly vědět tyto vzpomínající osoby. Díky tomuto postupu se odkrývá minulost jednotlivých postav, které ji vlastně zpřítomňují samy – svými zápisky, vzpomínkami, dopisy.“²⁴

²² DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1993.

²³ JANUŠOVÁ, Zdeňka. *Zvuk slunečních hodin*. Vsetín, 2014. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D., s. 35.

²⁴ ONDŘEJOVÁ, Kateřina. *Zvuk slunečního orloje*. *Lidové noviny*. 2002, r. 15, č. 99.

2.4 Styl

V každém literárním díle je důležitý užitý jazyk a trůfáme si tvrdit, že u *Zvuku slunečních hodin* to platí dvojnásob. Spisovatelčin jazyk je originální a propracovaný natolik, že na čtenáře působí svou sugestivností. Autorka často využívá personifikací, metafor a nebojí se ani použití pejorativních výrazů. Patrnou odlišností od běžného úzu je označování přímé řeči, která není realizována uvozovkami, ale pouze pomlčkou:

„–Ráchel! Dostali jsme povolení. Zbývá pár formalit. Slíbili, že to zařídí rychle.

–Tatínek má zápal plic.

V zarudlých očích četl myšlenku, která ho vyděsila.

–Ráchel, my musíme odjet!

–Tak sbal Dana a já přijedu za vámi.

–Copak to nechápeš? Nemůžu tě tady nechat!“²⁵

Dalším velice výrazným prvkem je používání krátkých vět, což sama Andronikova vtipně komentuje slovy: „Jsem v tom taková jednodušší. Dlouhé věty bych nebyla schopná sledovat, ztrácím se v tom, takže potřebuju, aby to bylo jasné.“²⁶ Autorka však nezůstává jen u nich. Velice často se v textu objevují holé věty nebo neslovesné konstrukce: „Takovéto vyjadřování působí na jedné straně velmi úsporně, je možné jím popsat události v rychlém časovém sledu, na druhé straně jsou pasáže psané touto formou často velmi obrazné, lyrické, blízcí se až k básnické próze.“²⁷

Opomenout nemůžeme ani dialogy postav, které jsou sice kratší, ale přesto důležité, a pomáhají čtenáři vytvořit si ucelenou charakteristiku postav plynoucí z jejich reakcí v konkrétních situacích. Častým prostředkem jsou i jejich vnitřní monology. Román obsahuje množství hinduistických a židovských termínů, rovněž se v něm vyskytuje se spousta příběhů, legend a mýtů, které vypráví především

²⁵ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 120.

²⁶ Hana Androniková: *Zvuk slunečních hodin*. In: *Youtube* [online]. 6. 2. 2010 [cit. 2016-10-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=t-NWIY46HGM>.

²⁷ ONDŘEJOVÁ, Kateřina. *Zvuk slunečního orloje*. *Lidové noviny*. 2002, r. 15, č. 99.

Ráchel malému Danovi, nebo které se mu zjevují ve snech a pomáhají mu uniknout z reality.

2.5 Titul

V názvu románu jsou obsaženy sluneční hodiny, které ovšem nevydávají žádný zvuk, ale naopak jsou vidět, z čehož vyplývá, že by se titul dal určit jako synestezie. Další možností je označení titulu jako oxymóron, jehož význam, respektive nesmyslnost, si můžeme v daném díle vyložit dvěma způsoby. První variantou interpretace je paralela s nesmyslnou a absurdní dobou druhé světové války. Druhá možnost souvisí spíše s motivem slunce. V knize je řečeno, že „Tomáš byl pro Ráchel orloj a ona byla jeho slunce“.²⁸ Slunce je tu vnímáno jako jakýsi zdroj síly, dobra, jako ideál, poháněcí motor i symbol lásky. Motiv slunce je ostatně protkán celým románem; nejčastěji se objevuje v mýtech vyprávěných malému Danielovi, v nichž je většinou hlavní postavou. Slunce je vždy chápáno kladně a moudře. *Zvuk slunečních hodin* může rovněž naznačovat sílu rodiny. Tom totiž na dům v Indii vyrobil právě sluneční hodiny: „Neměl jsem slov. Stěna domu jako zrcadlo pohybu slunce. Na nově omítnuté fasádě byly sluneční hodiny. Ze středu půlkruhu vycházely paprsky, které ukazovaly čas. Dominantu hodin tvořily tři obrazce tepané z mosazi. Naše sluneční znamení. Můj Rak na hyperbole letního slunovratu, mámin Beran na rovníku jarní rovnodennosti a na vrchní hyperbole tátův Kozoroh. Zimní slunovrat.“²⁹

2.6 Postavy

V příběhu jsou bezesporu čtyři hlavní postavy – Ráchel, Tom, Dan a Anna, přičemž každá plní odlišnou funkci. Zatímco Ráchel s Tomem a Annou posunují děj příběhu, jsou jeho nositeli, Danovi je předurčena spíše jen role pozorovatele. To, jak

²⁸ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 120.

²⁹ Tamtéž, s. 125.

jsou postavy realizovány, se dozvídáme především zásluhou promluv vypravěčů, monologů, dialogů či výroků dalších postav.³⁰

Postavy jsou charakterizovány přímou („Turban na hlavě a knír pod nosem, udržované vousy stočené do copánků, které mu na spáncích zmizely ve vlasech jako dvě háďata. Byl přátelský, družný, jenom psovi se raději vyhýbal.“³¹) i nepřímou charakteristikou, zvláště přirovnáními či personifikacemi („Její oči se vracely. Vrásky na jeho čele byly přistávací plocha.“³²). U každé hlavní postavy známe vždy jméno, příjmení i její životní příběh. Čtenáři tedy zůstane máloco skryto.

Postavy jsou celkově důkladně propracovány. Vyskytují se převážně fiktivní, ale i historicky doložené, které jsou zakomponovány do příběhu postav, jako např. Karel Poláček: „Nakonec přišel i Karel Poláček. Rozpovídal se o ruském realismu, o tom, jak napsal Muže v offsidu. Ale Ráchel z něj neměla dobrý pocit.“³³ Dalšími reálnými postavami jsou např. básník Jiří Orten, mistr kabaretů Karel Švenk, klavírista Gideon Klein nebo nechvalně známý doktor Mengele. Na všech těchto příkladech jde opět poznat systematická odborná příprava autorky. Postavy jsou důkladně zapracovány a jsou s nimi spojeny jejich reálné osudy či vlastnosti. Karel Poláček je zmíněn v souvislosti se svým literárním dílem, Mengele je nepřekvapivě vykreslen jako zrůdný doktor z Osvětimi, ale není opomenuta ani taková maličkost, že oplýval krásnou tváří: „Vy jste krásný člověk, řekla. Mengele se překvapeně zhlížel ve zlatohnědých duhovkách. Usmál se a vzal ji za ruku. – Co teď s ní, doktore? [...] – Zastřelte ji. Hned.“³⁴ Znamou historickou postavou je i Viktor Pestek, mladý esesák, který utekl spolu s osvětimským vězněm, avšak záhy se neúspěšně vrátil pro svoji lásku. Nelze opomenout ani Tomáše Baťu. V knize je důkladně popsána jeho osobnost, stejně jako jeho tragická smrt: „Mlha je spolkla. Plný plyn, 1250 obrátek, 145 kilometrů v hodině na tachometru. Pár minut letu, pár minut řevu motoru, pár metrů vzdálený tovární komín jako neviditelný obr zkázy. Ohlušující rána, třesk, hrobové ticho. Chybělo pár minut do šesté. Dva lidé

³⁰ FRAYOVÁ, Jana. *Způsoby mentální reprezentace postav v románech Hany Andronikové*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce doc. PhDr.

Bohumil Fořt, Ph.D., s. 17.

³¹ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 70.

³² Tamtéž, s. 71.

³³ Tamtéž, s. 150.

³⁴ Tamtéž, s. 236–237.

s přeraženou páteří. Byli mrtví v momentě, kdy se stroj dotkl země. Továrník Baťa. Srdce probodnuté vlastním žebrem.³⁵

Avšak právě tyto reálné postavy negativně hodnotí recenzent Oskar Mainx. Zastává totiž názor, že román je fikcí „až do chvíle, kdy se začne vlastní zkušenosti při psaní nedostávat a spisovatel je nucen sahat do pramenů a historických materiálů. Ani by nevadilo, že začne míchat žánry (historický román, cestopis, literatura faktu). Styly a polohy vyprávění; cosi začne skřípat v momentě, kdy se zadními vrátky vloudí do montáže, na první pohled dokonalé, nános umělosti nebo laciného pozlátka. Copak spisovatel musí dokazovat, že jeho postavy někdy doopravdy existují, že jeho příběh se mohl docela dobře stát?“³⁶

Jedním se společným rysů postav je jejich pozitivní charakter. Jsou dobrosrdečné, mají cit pro rodinu a lásku, snaží se pomáhat druhým. Spojuje je též schopnost vyrovnání se s nástrahami osudu, jakými jsou smrt či ztráta blízkého člověka.

2.6.1 Manželé Keplerovi

Nejprve se zaměříme na ústřední dvojici příběhu. Přestože budeme tyto postavy charakterizovat samostatně, domníváme se, že je přínosné je přiblížit i jako společně fungující pár. Jsou velmi rozdílných povah, ale dokonale spolu komunikují – mají smysl pro humor, kterým se doplňují: „Mám tu pro tebe dalšího stavitele. Zvedl obočí a hvízdal. Vsadím se, že to vím jako poslední! Když ty skoro nejsi doma. Mohlas mi napsat. Jako posledně.“³⁷ Tomáš dokáže Ráchel rozesmát, i když je mrzutá. Je realista až pragmatik, a to na něm Ráchel nesnáší, protože představuje spíše pól idealistky. „Můžou spolu žít, když jsou jako led a oheň? Když se rozčílila, zvyšovala hlas, běsnila, rozbíjela věci. On nikdy nekřičel. Když mluvil pomalu a tiše, že ho sotva slyšela, věděla, že je zle. [...] Bojovala s oceánem zarytého mlčení, topila se v něm. Uměl být příkrý a strohý.“³⁸

³⁵ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 42.

³⁶ MAINX, Oskar. Hvězdářka Androniková. *Host*. 2003, r. 19, č. 5, s. 17–19.

³⁷ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 69.

³⁸ Tamtéž, s. 197.

Jejich vztah podobně vnímal i syn Dan: „Máma byla věčné dítě a táta byl dospělý. Já jsem byl někde uprostřed. Uvnitř jsem cítil, že nejen táta, ale i já jsem nějak praktičtější. A opatrnější. Když nebyl v dohledu, dával jsem na ni pozor sám. [...] Já jsem se s ní párkrát utkal v otevřené bitvě. A ona mě převálcovala, smetla mě jako vichřice. Táta se s ní nikdy nehádal. A tím ji zmátl nebo ještě víc rozzužil.“³⁹

2.6.2 Ráchel

Ráchel Kepplerová hraje ve fikčním světě roli manželky, matky, sestry, dcery a přítelkyně. Ve všech těchto pozicích se jeví jako nevyzpytatelná, ale zároveň inteligentní a milující osoba. Dalšími jejími charakteristickými vlastnostmi jsou důvěřivost, nespoutanost i občasná marnotratnost. Je velice tvrdohlavá a většinou dostane, co si přeje, a to navzdory okolnostem. Když se např. rozhodne vdát za Toma Kepplera, muže nežidovského původu, otec ji na dlouhou dobu zavrhne. Trápení s ní zažívá i její manžel: když chce v Indii pomáhat i přes nebezpečnost situace, většinou jí z lásky k ní, ale i z jakési marnosti „boje“, vyhoví.

Již z podoby křestního jména můžeme usoudit její židovský původ. Ráchel se narodila v rodině profesora dějepisu, snad proto také zbožňuje legendy a mýty, které později vypráví malému Danovi. Je obdivována nejen svým mužem, ale i přítelkyní Annou. Oproti Anně například nedokáže uhodit člověka, i když po tom vyhrocená válečná situace nejednou přímo volá. I přesto je odvážná. Nebojí se vystoupit proti příslušníkovi SS, i když si uvědomuje, že ji může během několika vteřin zabít.

S Ráchel se čtenář poprvé seznamuje prostřednictvím jejích dopisů adresovaných Tomášovi do Indie. Když se později do Indie přestěhuje i ona, nová země se jí nelíbí, hnusí se jí tamní špína a hniloba. Posléze se s ní ovšem smíří a nakonec se do ní i zamiluje, stejně jako syn Dan. I přes svůj židovský původ ji okouzlí buddhismus, který ji zaujme svou jednoduchostí a smířlivostí.

Ráchel je zásadová a revoltující; nechce např. v Indii vlastního kuchaře, i když jí Tomáš vysvětluje, že je to v místních poměrech běžná věc. Je výbušná, alespoň podle Danova popisu: „Několikrát jsem byl očitým svědkem létajících talířů. Tříštily

³⁹ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 177.

se o stěny a snášely se jako sněhové vločky na podlahu. Když se máma rozčílila, bylo lepší odklidit se jí z dohledu. A z dohodu, protože v těch chvílích se neznala.⁴⁰ Svého muže miluje natolik, až má někdy pocit, že jej nesnáší.

Během svého života se musí vyrovnat se spoustou změn a negativních událostí. Jednou z nich je i smrt jejího druhého dítěte, s níž se vyrovnává téměř rok. Další událostí je nemoc její matky, kvůli které se vrací i s rodinou zpátky do Československa den před začátkem války. Následně se musí vyrovnat se zatčením svého muže a poté i s vlastní deportací do sběrného tábora Terezín. Zde se seznamuje s Annou. Nejen pro ni je Ráchel v Terezíně vzorem síly a pomoci, obecně je vnímána jako morálně silná osobnost.

I když je román plný vážných a smutných událostí, právě díky Ráchel se v něm vyskytují se i humorné pasáže: „Po vstupních procedurách nás vyhnali na apelplac. V plátěných hadrech a dřevácích, které jsme vyfasovaly. Přejela jsem si rukou krátký porost na hlavě, šimral v dlani jako mech. Podívala jsem se na Ráchel, abych měla představu, jak asi vypadám. Bylo jí jasné, na co myslím, dokonce ji to pobavilo. Buď ráda, že nás rovnou neskalpoval, řekla.“⁴¹

V jejím životě se děje i spousta až kuriózních událostí. I když neměla být odvedena do Osvětimi, osud tomu chtěl jinak a Ráchel se do transportu nakonec také dostala. Ovšem ani v takových chvílích neztrácí svou sílu a víru, což může demonstrovat situace při úvodním „ceremoniálu“, při němž vězňům úplně oholili hlavy: „Vypadáme jak trhani. Zavrtěla hlavou. Nesmysl. Vypadáme jako duchovní. Tibetští lámové. Mají taky vyholené hlavy a prostý šat. Střídmá strava a meditace. Máme tak blíž k osvícení.“⁴² Ráchel přežila Osvětim, stejně jako následné práce v Německu, vše se však podepsalo na jejím zdraví. A tak, i když se dočká osvobození a cesty vlakem směřujícím do vlasti, s rodinou se již nesetká.

⁴⁰ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 49.

⁴¹ Tamtéž, s. 83.

⁴² Tamtéž, s. 183.

2.6.3 Tomáš Keppler

Tomáš Keppler je téměř dokonalým opakem své ženy. Je klidný, vyrovnaný, čtenář se od něho nedočká výbušných scén. Andronikova tvrdí, že jeho postava je jakousi fúzí jejího otce a dědečka.⁴³ Jako manžel je shovívavý k Rácheliným chybám a rozhodně není idealistou jako jeho manželka. Je mu jedno, co si o něm myslí ostatní. I přesto všechno mají i společné vlastnosti. Tom se navenek tváří, že všechna pravidla v Indii dodržuje, ale v soukromí se jim vysmívá stejně jako ona. V hloubi duše je skeptik, rozhněvá se teprve při zprávě o obsazení Sudet.

Jeho hlavní charakterovou vlastností je neutuchající láska k Ráchel: „Ráchel nebyla jenom jeho žena. Spojovalo je neviditelné pouto silnější než přátelství, silnější než sexuální přitažlivost. Silnější než láska. Jiná dimenze. Přesahovala běžně uchopitelný rozměr. Ona ho vtáhla do života, ona byla jeho život. Osud. Život bez ní byl jako dýchání bez kyslíku. Život bez ní byl marný. Bez ní nežil. Pomalu a bolestivě umíral.“⁴⁴ Svoji lásku přenáší i na syna Daniela. Patrně z důvodu, že většinu života vyrůstal bez rodičů, dělá vše pro to, aby se o něj po odchodu Ráchel vzorně postaral.

Tomáš Keppler prožil dětství v Olomouci s mladší sestrou Hildou, k níž neměl příliš vřelý vztah. Po odchodu otce a smrti matky se jich ujala teta Bláža, se kterou se často přeli kvůli víře: „Neměl rád neděle – mši a povinné procházky. Měl složitý vztah k víře – farář mu připomínal kozla, nevěřil mu, nevěřil v Boha.“⁴⁵

Čtenář se s ním však seznamuje až po dokončení studií, kdy se vrací z Prahy do rodné Olomouce a hledá si práci. Tu získá ve Zlíně, městě, které se díky Baťovi neuvěřitelně rozrůstá, a následně je zaměstnavatelem vyslán do Indie. Ze svého nového života na jiném kontinentě je zpočátku velmi zmaten a zdá se mu, že se neumí přizpůsobit jako ostatní. Na druhou stranu pro něj ale Indie bude na vždy nezapomenutelná, vzrušující, exotická. V Indii je nadřazeným skupiny několika Čechů. Po téměř dvou letech se vrací domů, kde na něho čeká žena s dítětem. Znovu

⁴³ NĚMEC, Bob a Barbora OSVALDOVÁ. *Čtenářský deník... Hana Andronikova: Zvuk slunečních hodin* [online]. Režie Bob NĚMEC. Dokument. TV, ČT 2. 18. 4 2010 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/310295350020016-ctenarsky-denik-hana-andronikova-zvuk-slunecnich-hodin/>.

⁴⁴ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 285.

⁴⁵ Tamtéž, s. 23.

pocituje zmatek, cítí se v domě jako cizinec, protože všude jsou dětské věci, které nezná. Postupně si však na syna zvyká a učí se žít s doživotní odpovědností za něj.

Dan o něm říká: „Táta byl dokonalý. Dokázal zavčas identifikovat blížící se tajfun a po anglicku zmizet. Objevoval se, až byl vzduch zase čistý. Říkal máminu běsnění velký úklid.“⁴⁶

Tom umírá několik let po přestěhování do Ameriky na infarkt, ačkoli neměl žádné zdravotní potíže. Jeho smutný konec výstižně shrnul jeho syn Dan: „Doktoři rekli, že měl srdce na kusy. Obě chlopně jako cedník. Srdce? Srdce. Utopený v lahvi skotské jsem šeptal pořád dokola jednu větu. Jako kafemlýnek. To není možné. To není možné. Když jsem zvedl hlavu, stál přede mnou. Smutný úsměv a pohled ukradených smaragdů. Máš pravdu, řekl. Žádné srdce jsem už dávno neměl.“⁴⁷

2.6.4 Dan Keppler

Život Dana Keplera je v knize vyobrazen od narození až po dospělý věk, kdy se se sarkastickým smyslem pro humor vyrovnává s dospíváním dcery Alice a synem, který jezdí na hory každý rok s jinou přítelkyní. Nejstarší syn Scott má již svoji spokojenou rodinu, tudíž Dana nikterak neznepokojuje. Dan si oblíbil rodinný život a jeho vnuk Nick ho zbožňuje.

Dan je syn Ráchel a Toma Kepleroých. Narodil se v Československu, avšak záhy se jeho rodina přestěhuje do Indie, kde Daniel stráví značnou část svého dětství. Indii miluje, užívá si dětství v ní, rád poslouchá mýty, které mu vypráví matka. Dá se říct, že Dan byl v Indii bezproblémové dítě milujících rodičů. Nutno ale podotknout, že čtenář se s jeho životem seznamuje prostřednictvím jeho vyprávění, jež může být značně zkreslené, jelikož se jedná o dětského hrdinu. Stará se o něj chůva Kavita, s níž sdílí anglicko-hindský způsob komunikace, kterému málokdo rozumí. Poté začne chodit do anglické internátní školy, kde se poprvé seznamuje s řádem, který doposud neznal, a také s odloučením od matky.

⁴⁶ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 49.

⁴⁷ Tamtéž, s. 291

Na Indii vzpomíná po celý svůj následující život, její obraz se mu navrácí také prostřednictvím Sávitří⁴⁸, jež se mu začne zjevovat, když prodělá malárii. „Vracela se, na prašivé mule zapřažené do rozklechtaného vozíku, oči podlité krví jako Kálí, pokaždé jsem ji viděl, znovu a znovu, zmítaný záchvěvy zimnice. Horečka měla podobu Sávitří. Poblouznění mělo její jméno, opakoval jsem ho jako modlitbu a bezradná matka netušila, koho k sobě volám. Sávitří. Dodnes ji mám v krvi.“⁴⁹

Když se Daniel vrátí do Československa, poprvé v životě spatří svého dědečka a babičku, která ovšem záhy umírá. Matčín otec mu ale otevírá nový svět, ukazuje mu pražské židovské památky, navštíví s ním synagogu. O tomto rysu svého původu neměl Dan tušení, protože matka nebyla praktikující Židovka. Zanedlouho se však Dan musí vyrovnávat s obtížnými situacemi. Nemůže chodit do školy, matka je záhy transportována. Začíná mu zcela nový život, protože ani otec se nechová tak, jak tomu bylo dříve. Celý Danův život je plný ztrát. Po matce mu totiž odvedou i milovaného psa Benyho. Celkově by se jeho život dal shrnout jeho vlastními slovy: „Indie zůstala horkou vzpomínkou na sen dětství a šťastné rodiče. Československo byla hořká realita, na kterou se nedalo zapomenout.“⁵⁰

2.6.5 Paní Anne

Pro posun děje je zásadní postavou paní Anne Vanierová, majitelka hotelu, v němž je ubytován Dan se svou rodinou. I když Anne prožila hrůzy války na vlastní kůži, zůstala velice silná. Je také chytrá a ochotná a díky ní se Ráchel v Terezíně začlení do tamních aktivit a rovněž v Osvětimi jsou si navzájem velkou oporou. Ač je to zvláštní a snad až „opovážlivé“, Anne se v Terezíně zamiluje. Avšak její milý Gideon Klein zemře dříve než ona. Svého budoucího manžela ovšem potká krátce po osvobození, kdy ji najde zhroucenou v ulicích Plzně, kde hledá své poslední příbuzné. Budoucí manžel Pete ji opět vrátí chuť do života a ztracenou důstojnost. Po návratu z koncentračního tábora totiž trpěla tzv. syndromem přeživších. Téměř se styděla, měla pocit, že válečným hrůzám mohla zabránit, i když reálně věděla, že to není v jejích silách, a obviňovala se, že právě ona přežila na úkor jiných.

⁴⁸ Sávitří je bájná princezna, která osvobodí svého muže Satyavana ze zajetí smrti.

⁴⁹ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 132.

⁵⁰ Tamtéž, s. 293.

Po svatbě s Petem se jí narodí syn Michael, jenž jde v otcových šlépějích a stane se vojákem, kvůli čemuž se spolu vidí jen několikrát do roka. I když Anne žije víceméně poklidným životem a doufá, že na těžké časy v Evropě navždy zapomene (mimo jiné si nechá odstranit i tetování s číslem), opak je pravdou. Zvláště při hovoru s Danem se jí vybavují i ty nejmenší detaily.

Jelikož jsme již seznámeni s životním příběhem Ráchel i Anny, můžeme obě krátce porovnat na základě podobnosti jejich osudů.⁵¹ Obě totiž zažily stejné hrůzy koncentračního tábora a obě přežily. Rozcházejí se ve chvíli, kdy jsou obě na cestě domů a vlak zastaví mimo stanici. Zatímco Anna se dle slov autorky „uvelebí v trávě a začne vázat nejhezčí kytičky ve svém životě. Je doma“⁵², avšak poté se vrátí do vlaku směr domov, Ráchel zůstane ležet na louce a do vlaku nenastoupí. Čtenář se tudíž může pouze dohadovat, co ji k tomuto rozhodnutí vedlo. Jednou z prvních možností je jistě fakt, že byla již velmi nemocná a neměla sílu vstát. Na druhou stranu ji doma čekala rodina, což člověka v takových chvílích dokáže povzbudit. Vzniká zde tedy významová mezera způsobená neznalostí motivace Ráchelina jednání, která není dovysvětlena a zůstává skryta.

2.6.6 Další postavy

Z vedlejších postav je třeba zmínit postavu Peta, amerického vojáka bojujícího ve Francii. Jeho vyprávění představuje třetí vypravěčskou linii a obohacuje čtenáře o další znalosti entit fikčního světa. Mimo jiné i díky deníkovým zápisům, jež obsahují příhody z nemocnice, ale i popis fronty. Pete je vyznamenán generálem Eisenhowerem za statečnost při vylovení v Normandii. Nakonec se dostává až do Plzně, kde potkává svou budoucí ženu Annu. O setkání si do deníku zapsal všeříkající zprávu: „Dnes jsem viděl duhu nad městem. Odpoledne jsem usnul v sadu a pak jsem se procházel centrem Plzně. Několik kroků přede mnou pajdala dívka, hotové tintítko, legrační sestřih, velice krátké vlasy, zlatohnědé. Ztěžka dopadala na pravou nohu. Pak zavravorala a skácela se k zemi. Než jsem ji posbíral, na chvíli

⁵¹ „Jsou-li dvě postavy postaveny do stejných situací a okolností, podobnost či rozdíl jejich chování zvýrazňuje u obou jejich charakteristické rysy.“ (RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. 1. vyd. Brno: Host, 2001, s. 77.)

⁵² ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 294.

se probrala. Měla strhaný obličej, unavený a nešťastný, ale když otevřela oči, připadala mi krásná. Nic nevážila, měl jsem ji v náručí a přitom pocit, že nic nenesu. Když jsem ji položil na stůl v nemocnici, všiml jsem si čísla na předloktí. Malé namodralé puntíky pod kůží. Drsné ruce. Nehty jako krajíc chleba bez kůry. Bože, jak to mohl dopustit?“⁵³

Jistou roli v příběhu sehraje rovněž Edit, rodinná přítelkyně, jejíž zásluhou se Ráchel s Tomem seznámí. Je to právě ona, kdo dá Tomovi v podstatě falešnou naději, že Ráchel holocaust přežila a vrátí se domů.

2.7 Prostředí

Prostředí hraje v románech Andronikovy významnou roli a není tomu jinak ani u jejího debutu. I zde je znát obdivuhodná obeznámenost s prostředím, které autorka nikdy nenavštívila (Indie), ale také v líčení koncentračních táborů Terezína a Osvětimi. Nechybí totiž žádné podstatné charakteristické znaky. Osvětim uvozuje známý nápis „Arbeit macht frei“, odehrávají se zde rozřazovací „ceremoniály“ na život a na smrt podle práceschopnosti, všudypřítomné reflektory, dokonale upravení uniformovaní muži, ostny, dráty, dým, následuje svlékání donaha, sprchování, stříhání, tetování, puch mrtvého masa, pryčny nebo v neposlední řadě nedůstojný veřejný způsob vyprazdňování.

Indie třicátých let 20. století se do příběhu dostala díky Tomovu zaměstnání ve firmě Tomáše Bati a jeho obchodní misi. V očekávání války Baťa expandoval do Asie a s ním se tam ocitli i jeho vybraní pracovníci, mezi nimiž byl i Tomáš Keppler. Kalkata je popsána následovně: „[...] byl to jiný svět. V ulicích Kalkaty pulzoval život na každém kroku. Potkával lidi všech barev. Od bílých Angličanů až po nejčernější černochoy, příslušníky všech náboženství a kast, od tibetských lamů v oranžových hávech až po nedotknutelné.“⁵⁴

Indii každý člen rodiny vnímá zpočátku jinak a jinak se s ní také vyrovnává. Malý Dan ji miluje, Ráchel se s ní naopak těžce sžívá. Rozpadají se jí šaty, knihy:

⁵³ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 276.

⁵⁴ Tamtéž, s. 18.

„Indie nemiluje nesmrtelnost. Naopak. Vytouženým cílem každého hinduisty je dosažení mókši, vysvobození z nekonečného řetězce zrození a smrti, ze samsáry.“⁵⁵

Pozoruhodným způsobem je líčeno působení Čechů v Indii, kteří vystupují jako zaostalí venkované: „Baťovi mladí muži, mladíci z Valašska, Slovácka a Hané, bystří a upřímní, učenliví a průbojní. Často nezakryli, že jim čouhá sláma z bot. Neměli to, čemu Tom říkal Kinderstube. Když v nóbl restauraci na lodi dostali misku s vodou na omytí prstů, kopli to do sebe i s citronem jak frťana slivovice.“⁵⁶

Část příběhu odehrávající se v Indii, je plná zamyšlení a poučení: „Co odpovíš, když se tě někdo zeptá, co je Tádžmahal? –Nejkrásnější sen, který je doopravdy.“⁵⁷

Prostředí Indie je dle kritika Oskara Mainxe popsáno až do možná přílišných detailů a je mu věnován velký prostor: „[...] především asi v první - nazývejme ji ‚indickou‘- čtvrtině knihy se objeví tolik digresí, že základní dějová linie se stává méně přehlednou a začne dokonce nudit.“⁵⁸ Nelze než souhlasit, neboť čtenář se v těchto částech knihy může kvůli indickým reáliím hůře orientovat a postupně opravdu i nudit. Kritik se dále zmiňuje o jisté klišovitosti: „Líčení Indie na mě opět působilo dojmem umělosti, záměrné (pře)stylizovanosti, opakováním omšelých klišé (pestrá, barvami hýřící Indie a její rikšové, spalování mrtvol na márách na břehu Gangy), usilující o čtivost, o zalíbení se čtenáři.“⁵⁹

⁵⁵ ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013, s. 53.

⁵⁶ Tamtéž, s. 27.

⁵⁷ Tamtéž, s. 77.

⁵⁸ MAINX, Oskar. Hvězdárka Androniková. *Host*. 2003, r. 19, č. 5, s. 17–19.

⁵⁹ Tamtéž, s. 17–19.

3. Nebe nemá dno

Druhý román Hany Andronikovy *Nebe nemá dno* byl vydán téměř deset let po jejím debutu, a to v roce 2010. O rok později za něj získala v soutěži Magnesia Litera Cenu čtenářů a byla také nominována na Literu za prózu. Ještě před jeho vydáním vzbuzovala autorka otazníky týkající se velké pauzy, která nastala po publikaci jejího posledního díla, povídkového cyklu *Srdce na udici*. Není totiž zcela obvyklé, aby autor, jenž je oceněn literárními cenami a kritiky chválen, nechal čtenáře tak dlouho čekat na vydání nové knihy. Sama autorka o své rozvleklé přípravě řekla: „Kniha vznikala dlouho. Nigerijský spisovatel Wole Soyinka v jednom rozhovoru řekl, že píše pořád, i když zrovna nepíše. To je přesné. Proces tvorby se nedá nějak ohraničit, vymezit. Takže úplný začátek knihy *Nebe nemá dno* by se dal vysledovat až někam do roku 2002.“⁶⁰ Od té doby Andronikova psala spíše nepravidelně a naplno se do práce na psaní románu pustila koncem roku 2007.

Andronikovy poslední román je dílem autobiografickým a tím pádem i značně odlišným od *Zvuku slunečních hodin*. Od jiných českých děl se liší především prostředím, v němž se odehrává. Vystřídá se v něm hned několik míst exotického až tajemného rázu.

Kdybychom měli stručně shrnout, o čem román *Nebe nemá dno* pojednává, použili bychom slova autorky: „*Nebe nemá dno* je knihou o svobodě. Je knihou hledání souvislostí a probouzení nebo spíš rozpomínání se.“⁶¹ Důležité je ovšem hned zpočátku říct, že hlavní hrdinka knihy Ama⁶² onemocní rakovinou prsu (stejně jako jí ve skutečnosti onemocněla autorka), z toho důvodu román přirozeně tematizuje také boj s rakovinou, i když tento boj paradoxně není ústředním tématem. Ač by se dle stručného popisu mohlo zdát, že román bude plný sentimentu a plačtivosti nad krutým osudem, opak je pravdou. Andronikova je ironická až drzá a nechybí ji potřebný nadhled.

⁶⁰ POSPÍŠILOVÁ, Silvie. Hana Andronikova: Rozhodla jsem se sdílet něco hodně osobního, niterného. *Deník* [online]. 31. 10. 2010 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/knihy/hana-andronikova-rozhodla-jsem20101031.html>.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Andronikova v textu používá pouze malá písmena. Pro účel této práce však budeme zachovávat psaní velkých písmen u jmen, názvů států apod.

Celkově lze román chápat různými způsoby a každý čtenář ho může vnímat zcela jinak: „Někdo jej možná může číst jako mystický román, jiný naopak ocení Hanin humorný nadhled nad vlastním osudem.“⁶³ Prozaička se totiž po zjištění diagnózy rozhodla odjet na několik měsíců do exotických krajín, aby vyléčila nejprve svoji duši. Jihoamerickou zemi Peru považovala za dobré místo ke ztracení a brala tedy v úvahu i možnost tam zemřít. Pro všechny byl její odjezd do Peru s tumorem šokující událostí a rodina se po jejím odjezdu musela vyrovnávat s nechápavými reakcemi okolí. Sestra autorky o jejím odjezdu říká: „Když se pro něco rozhodne, není žádná síla, která by to změnila.“⁶⁴

Proč se autorka rozhodla napsat autobiografickou knihu a odhalit svůj život? „Měla jsem původně rozepsanou jinou knihu, z níž jsem pak do ‚nebe‘ začlenila jenom část, která se stala jakýmsi prologem. [...] jenže v té době se začaly dít věci, které mě vedly úplně jinou cestou [...]. Zápisky z džungle oproti tomu nebyly původně určeny k publikaci, [...] některé pasáže jsem při zpětném čtení nemohla rozluštit, netušila jsem, o čem je řeč [...]. Knihu jsem nakonec vydala hlavně proto, že by mohla pomoci lidem, kteří se v životě dostali do podobné šlamastyky.“⁶⁵ Jinde zase uvedla: „Psaní pro mě bylo určitě katarzí, i když jsem o tom takto neuvažovala. Katarze je silné slovo, ale v tomto případě asi naprosto vhodné. Touto knihou jsem se rozhodla sdílet něco hodně niterného a osobního, což zároveň znamenalo překonat strach z takového kroku. I v tom pocítuji velké osvobození.“⁶⁶

Kritická recepce románu sice nebyla tak jednoznačně kladná jako v případě autorčina debutu, přesto pozitivní hlasy převažovaly. Například Josef Šofar napsal: „V české literatuře posledních dvaceti let se nenajde román, který by tak jednoduše, nenásilně a nepateticky propojil nejniternejší pocity nemocného jedince s diagnózou světa.“⁶⁷ Psalo se však také o nepřehlednosti a překombinovanosti.⁶⁸ Někteří

⁶³ HRAB, Ondřej. Psala i žila jedním dechem. *Lidové noviny*. 2012, roč. 25, č. 12, příl. Relax, s. 1–2.

⁶⁴ DUŠEK, Jaroslav a Monika ELŠÍKOVÁ. *13. komnata Hany Andronikové* [online]. Režie Monika Elšíková. Dokument. TV, ČT 1. 4. 2. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/210562210800031-13-komnata-hany-andronikove/video/>.

⁶⁵ PROBST, Vojtěch. Ujasnila jsem si, proč žiju. *Literární noviny*. 2011, roč. 22, č. 1, příl. Interview, s. 4–5.

⁶⁶ POSPÍŠILOVÁ, Silvie. Hana Andronikova: Rozhodla jsem se sdílet něco hodně osobního, niterného. *Deník* [online]. 31. 10. 2010 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/knihy/hana-andronikova-rozhodla-jsem20101031.html>.

⁶⁷ ŠOFAR, Jakub. Nebe nemá dno: Román Hany Andronikovy je v nominacích Magnesie Litery. *Hospodářské noviny*. 2011, roč. 55, č. 46, s. 10.

recenzenti tento autorčin styl naopak oceňovali: „Svoboda, s níž se Andronikova pohybuje prostorem jazyka, jeho vrstvami a možnostmi, je jednou z největších předností knihy. Nechává se unášet všemožnými jazykovými svody, aby se vždy včas otočila a zamířila jinam – euforie z textu, kterou lze sdílet.“⁶⁹ Některé čtenáře, jež Andronikova zaujala svým akčnějším debutem, by mohla odradit duchovní povaha knihy. Avšak Vojtěch Probst na toto téma uvádí: „Ať již kdo o totemismu, šamanech a paralelních světech soudíme cokoli, přinejmenším knize nelze upřít důmyslnou stavbu s řadou moderních či rovnou novátorských prvků a hlavně čtivost. Zdaleka není určena jen ctitelům Carlose Castanedy. Některá z literárních cen by ji neměla minout.“⁷⁰

3.1 Příběh

Hlavní hrdinkou příběhu je Ama, žena původem ze Zlína, která se během svého života musí vyrovnat s nepřilíš laskavým osudem. Děj románu se odehrává mezi léty 2002 až 2009. Amě hned na začátku příběhu umírá milovaný otec a ona se musí vyrovnat s jeho ztrátou. Následuje rozchod s partnerem a především zjištění závažné diagnózy – rakoviny prsu. Jelikož je Ama spíše alternativní typ, odmítá klasickou léčbu a odjíždí do Peru: „moji milí, to není báchorka. v lednu mi řekli, že mám rakovinu. věřím, že nejdřív musí stonat duše, aby ochořelo tělo, takže jedu léčit duši do deštného pralesa. něco mě vede, a když se zeptám, má-li tato cesta srdce, odpovídám ano. tak jdu.“⁷¹

V hlavním městě Peru Limě se setkává s kamarádkou Glorií. Té se svěří, že ji od stanovení diagnózy doprovází duch havrana. S místním šamanem Enriquem se vydávají do pralesa, kde je zasvěcuje do místních rituálů a života v džungli. Učí se španělsky, účastní se obřadů s ayawaskou.⁷² Ama obdivuje místní přírodu, zbystřují se jí smysly a nakonec stráví i měsíc o samotě, během něhož provádí detoxikaci těla.

⁶⁸ KITTLOVÁ, Markéta. *Andronikova, Hana: Nebe nemá dno* [online]. 3. 11. 2010 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/27263/andronikova-hana-nebe-nema-dno>.

⁶⁹ JIRKALOVÁ, Karolína. Šaman a kvantový dech. *Lidové noviny*. 2010, roč. 23, č. 238, s. 10.

⁷⁰ PROBST, Vojtěch. Po světě a napříč světy. *Literární noviny*. 2010, r. 21, č. 45, s. 20.

⁷¹ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 24.

⁷² Popínavá rostlina, ze které se připravuje nápoj, který je domorodci používán při rituálech. Mezi účinky této psychedelické látky může patřit zesílení či změna smyslového a emočního vnímání. Mohou se také dostavit vzpomínky či zjevení.

Po téměř půl roce z džungle odjíždí a vydává se do Portlandu, kam ji pozval bývalý přítel Evan.

U jeho rodičů stráví několik dnů a musí se zde vyrovnávat s agitačními křesťanskými proslovy jeho otce Grega. Jejím cílem je tentokrát poušť v Nevadě, kde touží najít indiána, který se jí zjevoval ve snech. Díky kamarádce Grace dostane kontakt na Jasona, jehož babička žije blízko od Pyramid Lake, kam má Ama namířeno. Následující den se seznamuje s Jasonovou babičkou, ženou, kterou zná ze svých představ, a která je stejně jako Gregory pohlcená křesťanstvím: „mám víru, to je skála za zády, můžeš se opřít, vždycky tě podrží. já věřím, že mi bůh dá všechno, co potřebuju k životu, všechno, o čem ho poprosím.“⁷³ Další Amin osud nasměruje opět Grace, když ji seznámí s indiánským stařešinou Gilem, v němž pozná po hlase „svého“ indiána. Gil pro ni vytvoří potní chýši, která se stane místem obřadu k Aminu uzdravení.

Po návratu do Prahy si Ama těžce zvyká na místní prostředí, připadá si zvláště. Především ji spousta lidí dává najevo zklamání, že se nevrátila vyléčená: „[...] oni nechtějí, abych umřela, jen chtějí, abych se vyléčila svépomocí. chtějí ten div, co jim dlužím. oni si samozřejmě zajdou pro antibiotika, když je bolí v krku, ale ode mě očekávají, že se rakoviny zbavím jógou a teplým čajem.“⁷⁴ A i když je Ama již v České republice a měla by se léčit, pořád má vnitřní pocit, že léčbu nemůže podstoupit. Poradí ji opět kamarádka Grace, tentokrát hypnózu: „grace, jsi jednička, tvůj nápad s hypnózou byl geniální. zlomilo se to. jsem zpátky, stojím na zemi [...]. znáš ten pocit, když se probudíš ze sna a v tu chvíli ti dojde, žeš spala. dokonce víš, kdys přesně usnula, co se ti zdálo, vidíš celý sen, souvislosti, kteréš předtím neviděla. spala jsem šest let, grace. je to přesně šest let, co jsem usnula. od smrti mého otce jsem jen plachtěla, nic nedokončila, nic nedopsala, nic necítila. přitom jsem to neviděla.“⁷⁵ Krátce poté zahájí léčbu.

První dny po chemoterapii je jí vždycky několik dnů zle, své břicho přirovnává k bubnu míchačky. Když ale tyto dny pominou, je plná energie a užívá si každý den, kdy může žít. Po roce stráveném ve své vlasti se však opět projeví její toulavá povaha a vydává se do Jeruzaléma. Na konci příběhu se potká s Fadhim, místním

⁷³ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 177.

⁷⁴ Tamtéž, s. 226.

⁷⁵ Tamtéž, s. 228–229.

beduínem. Dle emailu, který píše svým přátelům, si ho vzala za muže a je s ním šťastná. Poslední dopis od kamaráda Jeffa, s nímž často vede emailovou konverzací, ale tvrdí, že jde pouze o mystifikaci. Konec je tedy otevřený.

3.2 Žánr

Podstatné se nám zdají otázky týkající se žánrového zařazení, totiž zda se jedná o román duchovní či filozofický, či zda je to vůbec román, anebo svým způsobem arteterapie. Sama Andronikova několikrát uvedla, že své dílo za román nepovažuje. Zdá se jí, že sepsala spíše dokument či reportáž, protože se nejedná o fikci. Dle slov Vladimíra Karfíka kniha románem i přes autorčiny pochybnosti je. Začíná smrtí a míří ke konci, který je happyendem.⁷⁶ Karfík dílo považuje konkrétně za filozofický román: „Autorka poznala, že člověk musí být skromný, že smrt je součástí života, [...] poznala, že to hlavní je příroda a systém. A našla to u lidí, kteří v prostředí žijí a reagují na něj tak, aby mohli obstát. Myslím si, že význam pro autorku je v poznání hodnoty života a vztahu k přírodě a okolí.“⁷⁷ I my se částečně přikláníme k tomuto názoru, román totiž filozofické prvky bezpochyby obsahuje. Postava Amy vede mnoho vnitřních monologů, v nichž si klade otázky týkající se nejen svého osudu, ale i smyslu dnešního uspěchaného způsobu života či existence Boha a pekla.

Avšak spíše než za čistý filozofický román bychom jej označili jako iniciační román⁷⁸ (i když ani jeho definici nenaplnuje stoprocentně) s filozofickými prvky. V iniciačním románu jde především o hledání něčeho ukrytého, což je pro osud Amy přílehlavé, protože „[...] je příkladem očištného a iniciačního sestupu západního

⁷⁶ JANÁČEK, P., L. JUNGMANNOVÁ a V. KARFÍK. Nebe nemá dno. In: *Kritický klub* [online]. Radio, ČRo Vltava, 10. 1. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://prehraovac.rozhlas.cz/audio/2230648>.

⁷⁷ DUŠEK, Jaroslav a Monika ELŠÍKOVÁ. *13. komnata Hany Andronikové* [online]. Režie Monika Elšíková. Dokument. TV, ČT 1. 4. 2. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/210562210800031-13-komnata-hany-andronikove/video/>.

⁷⁸ Daniela Hodrová považuje iniciaci za „vnitřní očistu, vzkříšení a nesmrtelnost, jimž předcházela symbolická smrt (katabáze, sestup do podsvětí), dále zázrak převtělení, spojení s Bohem, nalezení identity, spočívající v přechodu z jednoho stavu do jiného, vyššího a dokonalejšího, vnitřní proměnu skrze nejvyšší poznání.“ (HODROVÁ, Daniela. *Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 178.)

člověka (přeneseně i doslovně nemocného civilizací) do divočiny.⁷⁹ Daniela Hodrová uvádí, že „v románu iniciačním hrdina usiluje o poznání mimosmyslové, esoterické [...]”.⁸⁰ I zde Ama tuto definici naplňuje bezezbytku, protože se účastní šamanských i indiánských obřadů, při nichž právě toto mimosmyslové poznání prožívá. Hrdina neboli adept zasvěcení, v našem případě postava Amy, se při nich setkává se zasvětiteli – Enriquem a Gilem. Za zmínku stojí rovněž okolnost, že Ama se v próze označuje za poutníka. Právě poutnictví je dalším znakem iniciačního románu stejně jako hledání Svatého grálu, k němuž Ama přirovnává marné hledání indiána, kterého slýchá ve snech.

Jestliže se dále zaměříme na syžet románu zasvěcení, „iniciační téma se v něm rozvíjí ve třech základních fázích: první tvoří zkoušky a bloudění světem, druhou katabáze (sestup), odpovídající symbolické smrti, třetí katarze (očista) a průnik do jiných světů, zkoušky a obřad zasvěcení, odpovídající symbolickému znovuzrození. Zjednodušeně řečeno – po bloudění a sestupu (tyto fáze často splývají) nastává vzestup.”⁸¹ Dle této definice můžeme *Nebe nemá dno* za iniciační román označit. Zmíněné bloudění a zkoušky Ama totiž zažívá ještě ve své domovině, kdy je postavena před rozhodnutím, jestli podstoupit chemoterapii, tedy klasickou léčbu rakoviny, anebo utéct do pralesa. Druhou fází rozumějme situaci, kdy krátce po oznámení diagnózy Ama zůstane v posteli s horečkou a nemá sílu vstát. Nechce se jí do světa, který na ni čeká. A nakonec třetí, očištná fáze, je v Amině příběhu přítomná bezesporu. Jednak v šamanských rituálech v Peru, ale i při obřadech v nevadské poušti.

Hodrová se při definování iniciačního románu zabývá i proporčním zastoupením výše zmíněných tří částí hrdinovy cesty. Upřesňuje, že „období zkoušek, bloudění, symbolické smrti, sestupu do hlubin prostoru a času tvoří jádro syžetu iniciačního románu; konec cesty a vrcholné zasvěcení bývá ve srovnání s obdobím bloudění a sestupu pouhou epizodou, nebo dokonce chybí.”⁸² Přestože je Amino bloudění stěžejní částí díla, v románu si své místo podstatně vydobývá i část týkající se právě zasvěcení.

⁷⁹ FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014, s. 415.

⁸⁰ HODROVÁ, Daniela. *Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1989, s. 178.

⁸¹ Tamtéž, s. 180.

⁸² Tamtéž, s. 181.

3.3 Kompozice

Formálně je kniha rozdělena na pět různě rozsáhlých tematických kapitol, které se ještě dále člení do menších částí. I tyto menší části se dělí na oddíly, jež jsou datovány a často uvozeny citátem. První kapitolu odehrávající se ještě v České republice a líčící Aminy promluvy k umírajícímu otci, můžeme chápat jako prolog. Stejně tak kapitolu poslední, jež je zasazena do Izraele a obsahuje zpochybněný happyend románu, je možno vyložit jako epilog. Kompozice je chronologická a obsahuje retrospektivní pasáže, které čtenáře seznamují například se situací, kdy se Ama dozvěděla svoji diagnózu, případně jej nechávají nahlédnout do svého dětství.

Andronikova často využívá intertextuality. Vkládá do textu příběhy, pohádky (Jak rozum závodil se světlem), ale i různé aluze, například na Šabachův román *Hovno hoří*: „dávám bolševikovi rok, maximálně dva.“⁸³ Zmíněny jsou také odkazy na české filmové pohádky (Pyšná princezna, Popelka), hudební skupiny (Beatles), knihy (*Don Juan*) či filmy (Star Wars, *My fair lady*). Z osobností je nejčastěji zmiňováno jméno spisovatele Carlose Castanedy a jeho kniha *Příběhy síly*.

Jak jsme již zmínili, na začátky kapitol Andronikova umístila citáty, a to především citáty vědců, jakým je například Albert Einstein. Jeho výrok „nejdůležitější otázka, kterou si můžeme položit, zní: je tento vesmír přátelský?“⁸⁴ je mottem románu a dle Andronikovy je tato otázka zásadní. Podle toho, jak si na tuto otázku člověk odpoví, bude totiž žít. A rovněž další Einsteinův citát je k autorčině románu přiléhavější než kterýkoli jiný: „intuice je posvátný dar, racionální smysl je věrný sluha. vytvořili jsme společnost, která ctí sluhu a zapoměla na svůj dar“⁸⁵. Můžeme v něm mimo jiné spatřovat touhu po jiné léčebné metodě, než jaká v našich krajích převažuje.

V tematické rovině románu patří k nejfrekventovanějším motivům víra a náboženství. Příkladem Amina vnímání různých náboženství může být následující

⁸³ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 101.

⁸⁴ Tamtéž, s. 3.

⁸⁵ Tamtéž, s. 158.

citace, v níž je obsaženo jak křesťanství, tak pohanský pohled na svět: „21. 3. 08 ...svatá trojice, velký pátek, úplněk a první jarní den.“⁸⁶

Právě s křesťanstvím se setkáváme prostřednictvím Mary: „cestou zpátky se jí mary zeptá na indiány v rezervaci. zajímá ji hlavně, jestli jsou křesťani. ama neví, jak by o nich mluvila, neví, co z toho mary uslyší. navíc je ještě v mírném transu z křesťanského varieté a najednou má vykládat o setkání s indiány, o lidech, kteří věří v léčivou moc čisté vody, kteří mluví s oblohou. učí se tady chodit mezi světy a rychle přehazovat výhybku.“⁸⁷ Ama křesťanství úplně nezavrhuje, ale ve své radikální podobě jí blízké není.

Naopak v Peru místní obyvatelé s mísením či soužitím odlišných věrouk problém nemají: „šamani v pralese mísí tisícileté tradice s křesťanskými modlitbami a nevidí v tom rozpor. čím větší počet svatých a mocných oslovíš, tím líp.“⁸⁸

Za určitou víru můžeme považovat i tak často zmiňovanou vědu: „je škoda, že termín vědecký se dnes používá jako zařikávací, stejně jako se kdysi používal termín požehnaný. když něco požehnal papež, bylo to svaté. dnes je požehnáním slovo vědecký. co má tuhle nálepkou, většina lidí bez přemýšlení koupí, podobně jako se vrháme na zboží, které hlásá, že je bio.“⁸⁹

Celý román je protkán motivem smrti, ať už Amina otce, s níž se musí vyrovnat, či s její vlastní, se kterou se však postupně smiřuje: „člověk musí být skromný, smrt je součástí života, hlavní je příroda.“⁹⁰ Nakonec i kvůli vizi možné brzké smrti si více užívá života: „mám pocit, že s blízkostí smrti jsem víc živá. don juan má pravdu, smrt je nejsilnější spojenec. když nic jiného nemá smysl, dotek smrti ti dá směr.“⁹¹

⁸⁶ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 28.

⁸⁷ Tamtéž, s. 181.

⁸⁸ Tamtéž, s. 185.

⁸⁹ Tamtéž, s. 256.

⁹⁰ JANÁČEK, P., L. JUNGMANNOVÁ a V. KARFÍK. *Nebe nemá dno*. In: *Kritický klub* [online]. Radio, ČRo Vltava, 10. 1. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2230648>.

⁹¹ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 244.

3.4 Vypravěč

Jelikož je dílo zjevně autobiografické a autorka se v něm vypisuje z traumatu, je velmi složité oddělit hrdinku od autorky. Pavel Janoušek k tomu poznamenal: „Důsledkem zvýšené míry autobiografičnosti je próza, v níž je vědomě stírán rozdíl mezi hrdinkou – vypravěčkou (představující vnitřní subjekt díla) a autorkou jako konkrétní psychofyzickou osobností.“⁹²

Vyprávění je realizováno er-formou, která ovšem mnohdy plynule přechází do ich-formy. Zatímco er-formální vyprávění umožňuje vypravěčce jakýsi nadhled nad sebou sama, prostřednictvím personálního vypravěče jsou sdělovány myšlenky a pocity: „Je to autorka, kdo [...] se souběžně snaží mít sama od sebe odstup, a proto z první vyprávěcí osoby často přechází do osoby třetí, jež ji umožňuje vidět se zvnějšku a případně i být sebeironická.“⁹³ Právě z důvodu nesignalizovaného střídání reflektora s personálním vypravěčem text čtenáři znesnadňuje orientaci.

Andronikova přitom vypráví bez sentimentu, nad ničím se zbytečně nedojímá: „štědrý den. po ránu nadílka, vlasy na polštáři, v trsech hynou. stříhám je na ježka, ale pak tě volám. sjeď mi to prosím tě strojkem. dohola. cítím, jak se ti třesou ruce. šťastný a veselý, mami.“⁹⁴

3.5 Styl

Již ve *Zvuku slunečních hodin* Andronikova předvedla, že umí zaujmout originálním jazykovým stylem. V románu *Nebe nemá dno* se posunula ještě mnohem dál a velice pestře střídá vyprávěcí styly. Kniha je složena s deníkových zápisků, úvah, emailů, ale i cestovatelských postřehů. Napětí potom ve čtenáři vyvolává zkratkovitým vyjadřováním nebo i zvukomalebností svého projevu.

Román je plný metafor, obzvláště personifikací („čau, tak jak se má tvoje rakovina? rakovina se má výtečně, děkuju za optání, hezky jsme se spolu napapaly,

⁹² JANOUŠEK, Pavel. Hana Andronikova: *Nebe nemá dno*. Euromedia Group – Odeon, Praha 2010. *Tvar*. 2010, roč. 21, č. 21, s. 3.

⁹³ Tamtéž, s. 3

⁹⁴ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 238.

ted' frčíme do centra koupit rakovině nové gatě.⁹⁵), ale také přirovnání. Autorka se nestrání ani užití vulgárních výrazů, zvláště pokud se jedná o nevhodné jednání vůči osobám jí blízkým: „to je kóma vigile. no, co jste čekali? pro tebe je to možná kóma vigile, ty pičo nebeská. ale pro mě je to táta.“⁹⁶

Hojně užívá také ironii a sarkasmus: „kdyby měl člověk pocit, že bůh je vlašný, nudný páprda, tak stačí jeden den na áru a pochopí, jak se pánbůh umí odvázat. někdy je tady taková sranda, že se to nedá vydržet. třeba tvůj chorobopis. možná ani nevíš, s jakou tady ležíš diagnózou. srdeční zástava s úspěšnou resuscitací. fakt to tam pišou, i když chápu, že mi nevěříš. zní to jako ten starý fór; operace se zdařila, pacient zemřel. jenže ty jsi na tom ještě hůř, protože tys uvízl tady. srandy je tu kopec.“⁹⁷

V románu je užito množství cizích slov, zvláště španělských makaronismů. Autorka prokládá české věty španělskými slovy mnohdy bez komentáře, překlad je uveden jen někdy. Cizí slova jsou v textu označena kurzívou: „*zancudos* prokousnou i vlněnou deku.“⁹⁸

Výjimečné není ani experimentální využití typografie:

*„**chci**, abych chtěla žít. **chci**, abych chtěla žít. **chci**, abych chtěla žít.
chci, **abych** chtěla žít. **chci**, abych chtěla žít. **chci**, abych chtěla žít.
chci, abych **chtěla** žít. **chci**, abych chtěla žít. **chci**, abych chtěla žít.
chci, abych chtěla **žít**. **chci**, abych chtěla žít. **chci**, abych chtěla žít.“⁹⁹*

Na první pohled nejzřetelnější odlišností je absence majuskulí v celém textu. Důležité je také označování, respektive neoznačování přímé řeči. Andronikova s přímou řečí experimentovala již ve svém prvním románu, tam ji však alespoň odlišila pomlčkami, zatímco v druhém románu není označena vůbec. Vysvětlení, které by ozřejmilo tuto zvláštnost, se nabízí hned několik. První možnost spočívá v tom, že takto „nedokonalý“ text může představovat proud vědomí, tok hrdinčiných myšlenek. Nechce, aby nebyl ničím přerušován. Shodujeme se tedy v podstatě

⁹⁵ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 146.

⁹⁶ Tamtéž, s. 14.

⁹⁷ Tamtéž, s. 15.

⁹⁸ Tamtéž, s. 102.

⁹⁹ Tamtéž, s. 63.

s názorem Petra Hanušky, podle nějž Andronika chce „umocnit dynamiku, naléhavost svého románového sdělení, upřednostnit to, co je vyprávěno, před tím, jakými jazykovými nástroji je to sdělováno.“¹⁰⁰

Použití pouze minuskulí se setkalo s chválou, ale i nepochopením. Například dle Vladimíra Karfíka je absence majuskulí opodstatněná v částech z Peru, kde text plyne jako proud vědomí. Smysl ovšem ztrácí v dalších částech knihy. Kritik dále tvrdí, že kvůli této absenci se text jeví nepřehledně a čtenář se v textu může ztratit.¹⁰¹

Andronikova zrušení majuskulí osvětluje v jednom z rozhovorů takto: „Když jsem se dozvěděla diagnózu, rázem zmizely opěrné body, na které jsem byla zvyklá. Je to, jako když chodíte ulicemi, které nemají názvy, jedete po silnicích bez dopravního značení. Jedna z možností, jak to vyjádřit textem, je vymazat interpunkci nebo velká písmena – opěrné body při četbě.“¹⁰² Chtěla tak na čtenáře přenést pocit dezorientace, který sama zažila. Ten může doložit následující ukázka: „s touhle mořskou fúrií se spát nedá, takže sjíždí šeherezád pořád dokola. to bude veršovánek, lada by koukal. kalamajka mik mik mik, až do rána bílého.“¹⁰³

Stejně jako chování hlavní hrdinky se také vyjadřovací prostředky mění spolu s prostředím. Při pobytu v džungli je jazyk úderný, ale také velmi emocionální. Skutečný svět a fantazijní svět vědomí se prolínají. Dle Jiřího Trávnicka až příliš: „Nudí. Tedy aspoň toho, kdo píše tyto řádky. Stokrát necht' se autorka dušuje, že skutečně tohle její myslí táhlo a že ona hranice mezi realitou a fantazií skutečně byla takto zastřená, to, co z jejího peruánského období povstalo, je sotva více než literární kaše. Autorku z toho usvědčuje nejvíce ona sama, tedy pasáže pozdější. Jako by si své fantaskno tak trochu předsevzala. Peru, šamani, exotika — to by v tom byl čert, abych psala jako doma. Nevím, ‚mysticismus‘ H. Andronikové je dost křečovitý, vychtěný. Spíše než naladění se na senzibilitu jiné kultury to působí jako ohraná

¹⁰⁰ HANUŠKA, Petr. *Když nebe nemá dno* [online]. 29. 5. 2012 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.odeon-knihy.cz/kdyz-nebe-nema-dno-26-5-2012-olomoucky-denik/>.

¹⁰¹ JANÁČEK, P., L. JUNGMANNOVÁ a V. KARFÍK. Nebe nemá dno. In: *Kritický klub* [online]. Radio, ČRo Vltava, 10. 1. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://prehovac.rozhlas.cz/audio/2230648>.

¹⁰² PROBST, Vojtěch. Ujasnila jsem si, proč žiju. *Literární noviny*. 2011, roč. 22, č. 1, příl. Interview, s. 4–5.

¹⁰³ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 249.

cvičení v postupech modernistické prózy se všemi těmi proudy vědomí, rozrušováním mysli, asociativními řetězci.“¹⁰⁴

Při popisu průběhu své chemoterapie je pak autorčin jazyk objektivní a věcný. Právě tuto část knihy staví nejvýše většina kritiků. Za všechny uvedme Editu Srnskou, která se paradoxně o zbytku knihy vyjadřuje spíše v negativním smyslu: „Za nejzdařilejší část knihy považuji tu, kde Ama podstupuje chemoterapii. Na několika stranách je nahuštěno to nejlepší z autorčina umu. Obrovská dynamika mířící přímo k podstatě – tam, kde Ama projektuje sama sebe nikoliv přes přátele, indiány, bohy, víry, byliny, moudra, nýbrž jen a jen prostřednictvím smrtelné nemoci.“¹⁰⁵ Poslední část knihy je protkána idylou, která možná končí svatbou.

3.6 Titul

Název románu může nabídnout hned několik interpretací. My se přikláníme k variantě, která v něm vidí filozofický nádech, pocit nekonečna: „při dietě bez soli se v těle něco mění. čeká, až dopadne na dno, že se odrazí. ale dno se pod ní prolomí a zase padá, pod posledním dnem je další dno. a co když to žádné dno nemá? co když dna nemají dno?“¹⁰⁶

Nebe nemá dno může být metaforou, která spojuje název a hlavní téma knihy, tedy touhu po svobodě: „dovnitř je ven a nahoře je dole a všude je nebe. vlaje mi nad hlavou, cáká pod nohama, kam se podívám, všude ho vidím. nebe, které nemá dno.“¹⁰⁷

V textu se vyskytuje několik zmínek o dnu, většinou právě v souvislosti se svobodou, volností, ale také strachem z ní: „někdy se mi tu bortí půda pod nohama. nevím, co dál. ještě nemám dost? ještě není dno?“¹⁰⁸

Metaforu lze chápat i jako pomyslné Amino dno, na které si musela během léčby sáhnout. Souhlasit můžeme také s následující interpretací: „Název odkazuje

¹⁰⁴ TRÁVNÍČEK, Jiří. Peruánská mystička? Ne. Sebeironička ze Zlína. *Host*. 2011, roč. 27, č. 1, s. 78–79.

¹⁰⁵ SRNSKÁ, Edita. Vzhůru na dno. *Protimluv*. 2011, č. 3/4, s. 53–54.

¹⁰⁶ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 127.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 274.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 181.

k věčnému stoupání a padání, k tomu, že někdy člověk padá a na dno nedopadne, padá stále hlouběji, ztrácí orientaci, jestli ještě stále padá nebo už začal stoupat, až si uvědomí, že nebe je všude kolem něj.¹⁰⁹

3.7 Postavy

V textu se vyskytuje množství postav, avšak kromě Amy se jedná o postavy vedlejší, které hlavní hrdinka při svém putování potkává, či o její rodinu a přátele, jež má rozesety doslova po celém světě.

3.7.1 Ama

Jedinou hlavní postavou je Ama, Češka pocházející ze Zlína. Mnoho se toho o ní z textu nedozvíme. Matka ji říká „Amálko“, můžeme se tedy dohadovat, jestli je její občanské jméno Amálie a Ama si nechá jen říkat. Zároveň se může jednat o příznak postavy-adepta, jelikož ty většinou začínají písmenem A.¹¹⁰ Příjmení postavy neznáme. Z dalších náznaků se dozvídáme, že Ama je rozvedená, dříve pracovala v byznysu, ale také psala povídky. Je to dynamická postava, posunuje kupředu celý příběh knihy.¹¹¹ Dle klasifikace E. M. Forstera se jedná o postavu plastickou, a to především z důvodu, že se postava Amy neustále vyvíjí a dokáže svým vystupováním čtenáře překvapit.¹¹² Z jejího jednání jsme schopni odvodit charakterové vlastnosti, mezi něž patří odhodlanost a tvrdohlavost. Má smysl pro humor, založí například „klub osvěcených krav“ anebo si vymyslí Babu Jagu – sestru Panny Marie, která založila underground.

O jejím vzhledu se nedozvíme nic s výjimkou toho, že Ama je blondýna. Naopak její vnitřní pochody poznáváme důkladně. Jsme svědky jejího racionálního uvažování, ale také Amu vidíme po požití ayawasky, díky níž se dostává mimo

¹⁰⁹ KOVÁČOVÁ, Hana. *Tematizace cizích krajů v dílech současných českých prozaiků*. Olomouc, 2011. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Vedoucí práce prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

¹¹⁰ HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1993, s. 148.

¹¹¹ HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001.

¹¹² FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. Vyd. 1. Bratislava: Tatran, 1971, s. 69–71.

vlastní tělo, má halucinace, vidiny. To vše je podáno prostřednictvím autentických zápisků plných pocitů, úvah a myšlenek.

Explicitně je čtenáři sděleno, že Ama strávila čtvrt roku v Iowě. Chodila s Evanem, s nímž se později rozešla. Na Vánoce se vrátí domů a na Silvestra si nahmatá bulku, ve stejném věku jako její matka. Zanedlouho poté se jí v horečce poprvé zjeví duch havrana: „havran přichází zevnitř; hlas, který objevuje, když visí mezi světy, průvodce po vlastním podsvětí.“¹¹³ Když se poté rozhodne odjet do pralesa, nikdo jí tento nápad neschvaluje: „je to únavný, jak se člověk furt vysiluje, aby obhájil své základní lidský práva. právo na vlastní cestu, na vlastní rozhodnutí, na vlastní omyly. dokonce i to holý právo na smrt. nikomu nic nedlužím, tak mám snad právo umřít, ne? musím odjet. pryč z tohohle sevření, někam daleko, kde na mě nebudou dotírat všichni tihle zatvrzelí věřitelé.“¹¹⁴

Do džungle odjede hrdinka jednak proto, aby o Peru mohla napsat, jednak aby nikdo nepoznal, jak je zbabělá, protože se bojí chemoterapie. I když se může zdát, že Ama je vyhraněně alternativní člověk, má zdravý rozum a zpočátku se jí cesta do Peru zdá stejně šílená jako jejímu okolí. Nedůvěru k západnímu způsobu léčby v sobě však chová. Jako příklad uvedme reakci na příjem otce do nemocnice: „prý ti zachránili život. další prázdná obálka. když ti zachránili život, tak proč jim neděkuješ, proč nekrepečíš, nejásáš. možná tomu tak říkají, usilují lokajové vědy, pokyvují hlavami. kóma vigile. já tomu říkám tortura. mají tě v pasti. nemůžou tě zachránit, ale nedají ti zemřít.“¹¹⁵

V Peru chce protagonistka splynout s přírodou a pokusit se o vyléčení jinou metodou. Po návratu do České republiky však podstoupí léčbu klasickou a hodnotí ji dokonce kladně: „já, taková zdravá holka a alternativec, jsem se stala chodící reklamou na tu nejdrsnější chemoterapii. kdo by to byl řekl? chemoška. tím, čeho se nejvíc bojíš, musíš projít, abys zjistil, že se není třeba bát. přesvědčila jsem sama sebe, že je to ta nejlepší medicína, kterou můžu svému tělu poskytnout.“¹¹⁶

Text je vystavěn na Aminých vnitřních monologích, někdy i dialozích, jež vede sama se sebou anebo s duchem havrana, a rovněž na úvahách. Velmi častá je její

¹¹³ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 141.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 74.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 7.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 261.

internetová konverzace s kamarádem Jeffem: „jeffe, ayawasku ti ukáže skutečnou skutečnost. když jí dáš prostor, obrazovka tvého domácího kina se rozletí na padrť. jenže ve chvíli, kdy se snažím popsat, co člověk zažívá při obřadu, si hořce uvědomím, že slova pocházejí z plochosvěta, nemají ty správné parametry a na svět ayawasky prostě nestačí.“¹¹⁷

Hned zpočátku jsme podotkli, že Ama je určitým alter-egem spisovatelky, jedná se tedy o postavu autobiografickou. Amu fascinuje kvantová fyzika, stejně jako autorku: „kvantová fyzika popisuje něco, co neexistuje, co je jen možností. a k tomu používá velice reálné rovnice. nepopisují fyzickou hmotu, ale možnosti této hmoty.“¹¹⁸ V džungli poznává kvantovou fyziku v praxi. Dalším společným znakem vypravěčky a autorky je láska k hudbě. Nejčastěji uvádí Glenna Goulda a jeho interpretaci Bacha. Pozorovat můžeme i lásku k literatuře a vydedukovat, že Ama má literární vzdělání. Zmiňuje například přípravu na zkoušku ze staroslověnštiny, k literární vědě by mohla odkazovat její identifikace archetypu.¹¹⁹ Jak jsme již zmínili výše, Ama píše povídky. Na cestách si pravděpodobně píše deník, několikrát se jí totiž vedlejší postavy románu ptají, jestli ji neruší při psaní a podobně. Psaní je v románu také tematizováno: „píšu, grace, přestože nevím proč. psaní je stavění mostů, tkaní pavučin, hledání souvislostí, paralel, spojů. psát proto, aby se člověk předváděl, je pošetilost. [...] skutečný smysl má jen psaní, kterým chci obdarovat, dát něco ze sebe, pláty duše, ne pár ošuntělých hadříků pro armádu spásy. psaní, kterým chci sdílet, otevírá prostor, váže lávky a visuté mosty.“¹²⁰

3.7.2 Vedlejší postavy

Vedlejších postav je v příběhu nepřeberné množství a obývají různé kontinenty. Téměř každá zmíněná postava má přiřazeno jméno, i když bez příjmení, stejně jako hlavní hrdinka. Dále můžeme o těchto postavách obecně říci, že chtějí pomoci hlavní hrdince v její těžké životní situaci, mají k ní tedy pozitivní vztah. Nutno podotknout, že některé postavy jsou v románu pouze anonymně zmíněny,

¹¹⁷ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 89.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 245.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 149.

¹²⁰ Tamtéž, s. 266.

například jde o odesílatele emailu hlavní hrdince nebo doktory, kteří Amu léčí. Čtenář se o nich od vypravěčky většinou příliš informací nedozví a musí se spolehnout výhradně na jejich promluvy a jednání.

Nejprve krátce charakterizujeme osoby Amě nejbližší, tedy rodiče. Amin otec se v příběhu vyskytuje sice jen krátce, avšak je zřetelné, že vypravěčka k němu má velice silný vztah. „Jeho smrt je vlastně iniciačním momentem. Když umírá, nedokáže se s tím vyrovnat a spustí se choroba.“¹²¹ Ama k němu vzhlížela, „protože ty všechno víš.“¹²² Otec se živil jako architekt a pravděpodobně doufal, že Ama půjde v jeho šlépějích: „architektura umožňuje pohyb, plynutí, řekl jsi mi. architektura taky umí tento pohyb zastavit. Víím, žes chtěl, abych se vyučila tvému řemeslu, i když bys to nikdy nepřiznal.“¹²³ Byl velmi sečtělý, vychoval svoji dceru „v domě tisíců knih“¹²⁴, propadl však alkoholu a trápily ho deprese.

Rovněž s matkou má Ama vřelý vztah, který se snad během léčby ještě více prohloubí. Matka ji podporuje, pomáhá jí, i když je na ni Ama v těžkých chvílích nepříjemná: „hlavně to dej pryč nebo mi z toho jebne. moc se neovládá, cedí to skrz zuby; neprosí, štěká povely, zvyšuje hlas, málem nekřičí. a je jí to líto. co všechno vydrží, matky.“¹²⁵ Víme o ní, že stejně jako Ama prodělala rakovinu prsu. Ama několikrát zmiňuje také svoji sestru, kterou s nadějí pozoruje během jejího těhotenství a po narození synovce Janise si s ním užívá každou chvíli. Poslední zmíněnou postavou z rodiny je Amina stoletá babička. Ama má ráda její vyprávění o životě za války a podobně.

Další postavou, která plnila v určité době Amina života takřka mateřskou funkci, je Reina, obyvatelka džungle v Peru, která se po celou dobu o Amu stará. Ama má „mamu Reinu“ ráda, avšak stále má evropský pohled na svět, a tak se jí některé Reiny zapálené řeči jeví komicky. Postavě Reiny je věnována podkapitola přinášející čtenáři obraz jejího života. Dozvídáme se, že žila pouze s matkou a devíti sourozenci. Své první dítě počala ve třinácti letech s mužem, který se už neukázal a dceru nikdy neviděl. Poté měla dalších pět dětí s různými muži. Když byla ještě

¹²¹ JANÁČEK, P., L. JUNGMANNOVÁ a V. KARFÍK. Nebe nemá dno. In: *Kritický klub* [online]. Radio, ČRo Vltava, 10. 1. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z:

<http://prehraovac.rozhlas.cz/audio/2230648>.

¹²² ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 7.

¹²³ Tamtéž, s. 12.

¹²⁴ Tamtéž, s. 16.

¹²⁵ Tamtéž, s. 248.

mladá, zamilovala se do Enriqua. Žít s ním ale nemohla, měla totiž už děti a v té době i muže. Posléze však onemocněla, a tak jí matka Enriqua, který se mezitím stal šamanem, znovu našla, aby ji vyléčil. Ten ji poté požádal o ruku a od té doby žili v Santuariu. Reina se také musela vyrovnat se smrtí již dospělého syna. Částečně jí ho však nahrazuje vnuk Franco, který ji jezdí navštěvovat.

A právě zmíněný Enrique je oním šamanem z džungle, který Amu léčí a vede obřady s ayawaskou. Jedna z prvních promluv, kterou k Amě má, je následující: „k vyléčení potřebuješ pozitivní mysl, klid v duši a lásku ke všemu. příroda ti pomůže, ale musí si na tebe nejdřív zvyknout, stromy, rostliny, voda, až tě líp pozná, přijme tě. Když s ní splyneš, dá ti sílu. duchové mi řekli, že máš schopnosti. naučím tě všechno, co umím, když budeš chtít.“¹²⁶ Postavu Enriqua částečně poznáme i prostřednictvím Reinina příběhu. Její matka ho popisuje jako tichého a klidného muže. I když Amě vyprávěl o celibátu a podobných věcech, na konci své cesty Ama zjišťuje, že má s milenkou malé dítě. Amu překvapí, avšak všem ostatním se zdá komické, že to nevěděla. I když je tedy většinu knihy Enrique čtenáři vypravěčkou představován jako duchovní i morální autorita, při svém odjezdu Ama zjišťuje, že šaman žije podobným životem jako všichni ostatní.

Další významnou postavou v rámci Aminy očistné cesty je indián Gil, jehož autorka výjimečně popsala pomocí vnější charakteristiky. Jedná se o téměř osmdesátiletého muže s dlouhými prošedivělými vlasy a zjizveným hrudníkem, který nosí na čele šátek. I přes pokročilý věk je jeho poznávacím znamením ryzí chlapecký smích. Co se vnitřního popisu týká, mluví rozvážně a tiše, má však smysl pro humor. Je velmi pohostinný a chová nezlomnou úctu ke svým předkům, kteří jeho prostřednictvím promlouvají. Žije ve šťastném svazku s manželkou Nairou. Z vyprávění Grace se také dozvíme, že je sirotek, který vyrostl v rezervaci a dříve se potýkal s alkoholismem.

Osobou, se kterou je Ama během svých cest nejčastěji v kontaktu, je Jeff. Nejen z této četnosti, ale i z občasného oslovení 'Jeffiku', můžeme usuzovat, že je spojuje vřelý přátelský vztah. Paradoxem ovšem je, že o něm víme velice málo. Je dvakrát starší než Ama a je profesorem zabývajícím se kvantovou fyzikou. S Amou neustále vede přátelské pře týkající se vědy a duchovního světa. Nakonec však oba

¹²⁶ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 31.

zjistí, že všechno spolu souvisí a funguje paralelně: „doprčic, profesore, tohle mi nedělej. s kým já se teď budu hádat, když my dva si spolu tak notujem? [...] co s tím budeme dělat? mně se líbilo, jak jsme na sebe kdysi řvávali do ochraptění.“¹²⁷ Ama se Jeffovi svěřuje, představuje pro ni člověka, na kterého se může vždy spolehnout a obrátit. Jeho slovy končí i celý román: „jsem na tebe hrdý. dotáhlas to tak daleko, že se můžeš chovat jako naprostý blázen a nikdo se nad tím nepozastaví. myslím, že neexistuje větší svoboda.“¹²⁸

Na své cestě se Ama lépe poznává i s manželi Georgií a Gregem, rodiči Evana. Ten je v příběhu, navzdory tomu, že je Aminým bývalým přítelem, upozaděn. Jeho rodičům je však stejně jako Reině věnována samostatná část knihy, díky níž se dozvídáme, že Gregory je bývalý voják, který opustil svoji první ženu. Po válce ve Vietnamu se totiž nedokázal vrátit ke svému předešlému životu a začal brát drogy. Poté se zamiloval do Georgie, u níž se však rozvinula roztroušená skleróza. A právě v té době se Greg vzhledl v křesťanství. Greg se Amy neustále vyptává na indiány, o kterých si myslí, že jsou „sebranka ožranů, co nejdou s ježíšem, bez šance na spasení.“¹²⁹ Dokonce Amu nabádá, aby se dala pokřtít.

Babička Mary, jak ji Ama nazývá, má v románu rovněž vlastní část. Možná i proto, že stejně jako Reina či Gregory s Georgií prožila těžký život. I ona pohřbila svého syna, manžel byl alkoholik a tři ze čtyř dětí lásku k alkoholu podědili po něm. Vymyká se jen syn Paul, kterého Mary popisuje jako pracovitého a hodného muže. S dětmi žila v přívěsu, kde čekala, až se její opilý muž vrátí. Rozvést se však kvůli dětem a své víře nechtěla, je totiž zapřísáhlou křesťankou, Amy se stejně jako Greg ptá na indiány, jestli jsou také křesťané. A i když jí Ama odpovídá, Mary slyší jen to, co slyšet chce. I přesto ji má Ama ráda za její štědrost a laskavost.

Ama má spoustu přátel ve světě, kteří jí v její cestě pomáhali. Patří mezi ně Gloria, kamarádka z Argentiny a přesto, že se znají pouze rok, Gloria Amu doprovází do džungle. Pomáhá jí překonávat první jazykové problémy, funguje zpočátku jako její překladatelka. Poslední ženskou postavou, kterou zmíníme, je Grace, přítelkyně, která Amu vždy navede správným směrem. Seznámí se totiž díky

¹²⁷ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 247.

¹²⁸ Tamtéž, s. 290.

¹²⁹ Tamtéž, s. 209.

ní nejen s babičkou Mary, ale nakonec i s Gilem. Ama jí píše: „grace, když s tebou mluvím, jako bych mluvila sama se sebou.“¹³⁰

Pozoruhodná je postava Járy, která je v románu zmíněna pouze okrajově a v podstatě se o ní nic nedozvíme, ale domníváme se, že má v životě hlavní hrdinky poměrně zásadní roli. Hned první zmínka o něm zní totiž následovně: „panebože, kam jsi mě to poslal, tohle vypadá jak biblická potopa. Nesváděj to na pána boha, poslal tě sem jára, pitomec, v životě nebyl dál než ve francii, a tam byl stejně jenom na buzerplace, legionáři mu vymáchali mozek, a ty jsi na tom ještě hůř, protože tys ho poslechla.“¹³¹ Ve stejném duchu je vedena další ukázka: „čau kočko, proč jsi tady? co tě přivedlo do santuaria? ama se zamyslí. za to, že skončila v santuariu, může bezesporu jára, její raplý kamarád.“¹³²

3.8 Prostředí

Lokalizace je v tomto románu velmi různorodá, zasahuje území několika světadílů. Mnohdy má však čtenář pocit, a sama Andronikova by jej pravděpodobně nevyvrátila, pakliže svoji knihu považuje za reportáž, že se místa děje dostávají do popředí více než samotný příběh hlavní hrdinky. Většinu navštívených míst můžeme nepochybně označit jako místa exotická, Daniela Hodrová je popisuje následovně: „[...] je to místo, které je vzdáleno, a to nejen prostorově, případně i časově, ale i svým charakterem přírodním a společenským (svými mravy) od východiska pohledu autora [...]“¹³³

První exotickou krajinou, kterou Ama navštíví, a která výše zmíněnou definici naplňuje, je jihoamerický stát Peru. Andronikova zde velice barvitě a detailně popisuje přírodu, jistě i proto, že sama autorka zemi skutečně navštívila. Hlavní hrdinka je místní přírodou fascinována, nejdelší čas stráví v Santuariu. U místních obyvatel vyvolává pocit neskutečnosti, když například líčí, že cestovala třináct hodin letadlem. Tamní život je dle očekávání velice odlišný od života, který Ama

¹³⁰ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 226.

¹³¹ Tamtéž, s. 26.

¹³² Tamtéž, s. 60.

¹³³ HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím: (kapitoly z literární topologie)*. Vyd. 1. Praha: KLP, 1994, s. 133.

zná ze své domoviny. V Peru neznají spěch, ani stres z toho, že by nestihli nějakou práci. Žijí v souladu s přírodou a naslouchají jí.

Ama se po celou dobu vyrovnává s tropickými teplotami, které v deštném pralese panují, otravným hmyzem, ale i s faktem, že si cesty v džungli musí prosekávat mačetou. Popisy místního prostředí jsou na rozdíl od českého či severoamerického podrobné: „plánek kuchyně. dlouhý stůl, lavice po stranách, stěna přihrádek, vzdáleně připomínající kredenc, všechno z hrubého dřeva. otevřené ohniště.“¹³⁴ Čtenář si tedy může udělat dostatečný obraz deštného pralesa a prostých obydlí místních obyvatel. Na konci své cesty Ama shrne pobyt následovně: „santuario. bude se jí stýskat. mama reina, věčně spařená řeka, nesnesitelná lehkost blití.“¹³⁵ Během života v Peru ale navštíví i civilizovanější Pucallpu a v neposlední řadě hlavní město Limu.

Z dalších míst, které Ama navštěvuje, jsou to např. severoamerické státy Oregon, Nevada a Florida. I když je v této části zmíněno několik konkrétních měst (Portland, Homestead, Reno) či míst (jezero Pyramid Lake), čtenář se jen sporadicky dočká jejich podrobnějších popisů, musí se spokojit spíše s Aminými dojmy z nových prostředí. Například poušť na ni působí oproti živočišné džungli tichým dojmem. Dovídáme se také, že v nevadské poušti se Ama setkává s místními indiány. Svůj dojem z tohoto prostředí popisuje v mailu matce: „mami, zpočátku to vypadalo, že se tady se mnou nebude nikdo bavit. bojí se, že je někdo zesměšní, že o nich bude psát jako o pověřivých bláznech, co mluví s duchy. nakonec mi pomohl komunismus. být bílá američanka, asi bych neuspěla, ale zážitky z dob totáče jsou dokonalou vstupenkou, protože tomu indiáni rozumí. nesmět říkat, co si myslíš, chodit do školy a zpívat jinak, než se zpívá doma, utajené akce, kultura a tradice v podzemí, vymývání mozků, obezřetnost při kontaktu s kýmkoliv neznámým, to všechno jsou styčné plochy, na kterých se dá stavět vztah.“¹³⁶

Poslední exotickým místem je Izrael, kam se Ama vydává za svým kamarádem. Tato cesta je odlišná od předchozích, v Izraeli nehledá žádnou očistu, chová se jako obyčejný turista. Navštěvuje Olivovou horu, Zeď nářků, popisuje křivolaké uličky v Jeruzalémě. Vypravěčka tuto zahraniční cestu popisuje odlišně

¹³⁴ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 30.

¹³⁵ Tamtéž, s. 141.

¹³⁶ Tamtéž, s. 182.

od předchozích, blíží se spíše cestovnímu deníku: „cesta autem z jeruzaléma na masádu trvá necelé dvě hodiny, takže je dobré si přivstat, než se slunce postaví na kolmici a než se vyrojí davy turistů.“¹³⁷

Nakonec se dostáváme k charakteristice Amina domova, České republiky. Zde se již evidentně o exotické prostředí nejedná. Jmenovitě Zlín či Praha jsou popsány sice realisticky, avšak nijak konkrétněji. Zmíněna je například přírodní rezervace Divoká Šárka, kam se Ama ráda chodí procházet, či pražské letiště. Podrobnějšího popisu domovského prostředí se čtenář nedočká. Pasáže odehrávající se zde jsou totiž ve velké míře zasazeny do prostředí nemocnic, konkrétně na oddělení klinické onkologie Na Homolce či do Baťovy nemocnice ve Zlíně.

Jak už jsme zmínili výše, prostředí Amu ovlivňuje v jejím chování. Podobný názor zastává i Jiří Trávníček: „Jako by se každé prostředí do Aminy myslí vepisovalo úplně jinak: Čechy a Morava víceméně po způsobu realisticky odvíjeného pozorování, Peru v úplném promíchání vnějšího světa s vnitřním, Amerika jako únava a prozření z peruánské iluze, Izrael v podobě víceméně turistických poznámek z cest.“¹³⁸

¹³⁷ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 282.

¹³⁸ TRÁVNÍČEK, Jiří. Peruánská mystička? Ne. Sebeironička ze Zlína. *Host*. 2011, roč. 27, č. 1, s. 78–79.

Závěrečné srovnání románů Hany Andronikovy

Nyní se zaměříme na komparaci obou výše analyzovaných románů na základě získaných poznatků. I když se na první pohled i podle převažujících kritických hlasů může zdát, že jsou díla zcela odlišná, můžeme v románové tvorbě Andronikovy nalézt ne jeden shodný rys.

Kompozice obou románů se ovšem odlišuje. Zatímco *Zvuk slunečních hodin* je z hlediska kompozičních postupů složitým textem spojujícím několik časových i dějových rovin, román *Nebe nemá dno* z tohoto pohledu tak komplikovaným dílem není. Jeho kompozice je téměř čistě chronologická, pouze s několika retrospektivními částmi, zatímco u *Zvuku slunečních hodin* můžeme uvažovat o kompozici rámcové, jelikož příběh začíná i končí na stejném místě v současnosti. Čím ale naopak druhý autorčin román vyniká, je složitost kompozice vnější, text sestává z deníkových záznamů, emailů, skypových chatů, vnitřních monologů, vložených citátů i cestopisných pasáží. Avšak právě i v tomto aspektu paradoxně spatřujeme společný rys, neboť i u svého debutu autorka pracovala s deníkovými záznamy, i když v menší míře. Do obou svých románových děl také vložila pohádky a mýty, které text ozvláštňují.

Oba romány jsou formálně členěny na kapitoly, skladba druhého románu je díky výše uvedeným faktům mnohem více fragmentární. Obě díla podle nás také spojuje jakási náročnost kladená na čtenáře. V případě debutu musí zvládat časové a místní přeskoky, v případě druhého románu se musí naopak vyrovnat s volným tokem vypravěččiných myšlenek. V neposlední řadě oba romány spojují rovněž jejich tituly, jsou metaforické a předznamenávají budoucímu čtenáři vyznění románu.

Jak jsme již mnohokrát uvedli, Andronikova užívá specifický způsob vyprávění. V tomto směru je společným znakem obou románů neužívání ustáleného označení přímé řeči, respektive v druhém románu není označena vůbec, což je ještě podpořeno absencí majuskulí. Romány se pak liší také užitými varietami češtiny. Zatímco ve *Zvuku slunečních hodin* převládá jazyk spisovný, v *Nebe nemá dno* převažuje hovorová až obecná čeština, což je však vzhledem k charakteru promluv v díle pochopitelné. Co se ovšem přeneslo ze způsobu psaní z prvního románu do druhého, je metoda realizace vyprávění. V obou románech je přítomen jistý

kontrast přítomný v autorčině stylu. I když používá většinou krátké věty či dokonce neslovesné konstrukce, její jazyk zároveň velmi pestrý, místy až lyrický. V obou románech se také postavy prezentují prostřednictvím vnitřních monologů, i když opět rozdílné míře.

Autorka rovněž využívá četných obrazných pojmenování a specificky pracuje s užitím sentimentu. Andronikova totiž svým způsobem vyprávění ve čtenáři cit bezpochyby vzbuzuje, avšak ne způsobem lítostivým či v případě druhého románu sebelítostným. Rozhodně se nesnižuje ke sladkobolnosti. Emoce vyvolává například pomocí kontrastních prvků, jež dokládá následující ukázka: „ama si domlouvá vánoční dávkou ve zlínské nemocnici. je panu primáři vděčná, že se jí tak ochotně ujali, jelikož tím pádem může štedrovecerně blít v rodném domě pod nazdobeným stromečkem, v kruhu nejbližších.“¹³⁹ Jednoznačně pozitivně chápána doba Vánoc je zde postavena do protikladu k náročné léčbě.

Romány lze porovnat i v rovině dominantních motivů. Společným je nepochybně motiv smrti, který je přítomen velmi zřetelně v obou dílech. V debutu je smrt z důvodu původu protagonistů závislá na průběhu války, zatímco v *Nebe nemá dno* souvisí s hlavní postavou a jejím otcem. Je přítomna i v pasážích z džungle, zde ovšem není chápána negativně, nýbrž jako součást přirozeného koloběhu života. V obou románech je rovněž přítomný motiv víry a náboženství. Obě hlavní ženské hrdinky, tedy Ráchel a Amu, spojuje sice ateismus, avšak během svého života se setkávají s vírou v různých podobách. Ráchel například s vírou kamarádky Anny, které pomáhá přežít hrůzy války, Ama se poté několikrát setká s přehnanou křesťanskou vírou.

Společným prostorem daných románů je české území, konkrétně Zlín, který je pro hlavní postavy obou románů domovem, přinejmenším v určitých fázích života. Každá postava má pak ke své domovské krajině jiné pouto. Anna a Ama chápou Československo, popř. Českou republiku, jako domov v pozitivním slova smyslu a při pobytu v zahraničí na něj vzpomínají, naopak Tom s Danem svoji rodnou zem z vlastní vůle opouštějí, protože vědí, že je tu již nic dobrého nečeká. Společné prvky nacházíme i v prezentaci exotických lokalizací, které jsou přítomny rovněž v obou

¹³⁹ ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010, s. 238.

dílech. V první řadě Indie, kterou sice autorka sama nenavštívila, ale díky velice důkladné přípravě její reálie pečlivě nastudovala, je popsána barvitě a detailně. Stejně jako Peru, kde autorka strávila určitý čas a mohla tak čtenáři přinést podrobný autentický popis. Rozdíl však můžeme opět vidět v přijímání těchto exotických zemí postavami románů. Zatímco postava Ráchel si zprvu na Indii nemůže zvyknout a vnímá ji negativně, Ama všechny navštívené lokalizace obdivně poznává.

Při srovnání se nelze ubránit subjektivnímu názoru, že autorka se v obou románech lehce podbízí čtenáři, když v pasážích popisujících prostředí uvádí prvky, které od Peru či Indie jednoduše očekáváme. Na jednu stranu jsou tyto popisy obdivuhodné, autorka si totiž musela dát práci, aby si čtenář prostředí dokonale představil, na stranu druhou se zdá, že je těchto faktů jednoduše příliš a čtenáři mohl být nechán prostor pro jeho vlastní fantazii.

Zcela markantní rozdíl spatřujeme v rozsahu časového období, které romány zachycují. *Zvuk slunečních hodin* se odehrává v rozpětí od třicátých do devadesátých let 20. století a tím se nabízí i prostor k prolínání časových rovin. Někteří kritici román označují právě díky tomuto dlouhému časovému rozpětí a samozřejmě i orientaci na osud jedné rodiny za rodinnou ságu. Naopak *Nebe nemá dno* přibližuje osud Amy v rozmezí necelého desetiletí. Rozdíl nacházíme i v práci s konkrétními daty. Ve *Zvuku slunečních hodin* se s přesně datovanými dny setkáváme pouze v případě deníkových zápisků Peta. Případně autorka čtenáři v průběhu celé knihy sporadicky nabízí záchytné časové body, jakým byl například příjezd rodiny Keplerových do Československa den před začátkem druhé světové války, či konkrétní den předvolání Ráchel do koncentračního tábora. *Nebe nemá dno* je pak dílem konkrétně datovaným téměř den po dni. Výjimku představuje první kapitola, která je stylizována jako promluva k nemocnému otci.

Přestože se romány odlišují počtem vypravěčů, nalzáme i zde stejné znaky. V obou románech se vyprávění realizuje jak osobní ich-formou, tak subjektivní er-formou. Další společným znakem je intradiegetická a zároveň homodiegetická povaha všech vypravěčů. Dan je potom v tomto kontextu vypravěčem specifickým, tedy vševědoucím, když vypráví i o době, kterou nezažil, například o dětství svých rodičů či o jejich seznámení.

Patrný rozdíl pozorujeme v prezentaci hlavních postav. Zatímco v prvním románu můžeme rozeznat čtyři hlavní postavy, v druhém románu si autorka vystačila s jedinou. Postavy prvního románu jsou velice detailně propracovány, známe jejich fyzický vzhled a seznamujeme se i s jejich dětstvím, rodinou a podobně, naproti tomu o hlavní postavě druhého románu Amě nevíme téměř nic. Nevíme, jak vypadá, či jaký byl její život před oznámením diagnózy, jinými slovy neznáme její historii. Aminu charakteristiku můžeme celkově odvodit jen z jejího jednání a myšlení v krajní situaci, kdy bojuje se zákeřnou nemocí. Vedlejší postavy pak nejsou vykresleny téměř vůbec.

Podstatný rozdíl spatřujeme také v jednání postav, konkrétně v možnosti volby. Tato odlišnost je patrná, zejména jestliže porovnáme postavu Ráchel, která je proti své vůli odvečena do koncentračního tábora, a Amy, jež si svoji cestu zvolila převážně z vlastní vůle. Následně se však dostáváme opět ke společným rysům, jimiž je bezpochyby dobré rodinné zázemí. Když srovnáme například postavu Dana a Amy, oba se narodili milujícím rodičům, kteří jim v těžkých chvílích pomáhají. V obou románech jsou také velmi podstatné postavy otců a matek. Zatímco Dan se musí vyrovnat se ztrátou milované matky, Ama se naproti tomu těžce sžívá s otcovou smrtí, a jak jsme již uvedli výše, tuto smrt je možno považovat za iniciační moment celého románu.

Všechny hlavní postavy také spojuje silná osobnost a vůle vzepřít se osudu, ať už se jedná o přežití v koncentračním táboře, ukrytí syna před odvedením, či snaha porazit rakovinu. A konkrétně ženské postavy, především tedy Ráchel, Anna a Ama, nesou jasný feminní element. Prezentují se jako nezávislé sebevědomé osobnosti s vlastním názorem, který se nebojí dát najevo, ale také jako ženy, jež se o sebe dokáží postarat i v obtížných životních situacích.

Dalším nalezeným společným rysem je výskyt reálných postav. Vzhledem k autobiografičnosti druhého románu je tento výskyt zřejmý, avšak reálné postavy vystupují také ve *Zvuku slunečních hodin*, který je románem fiktivním. Nehrají ovšem v jeho příběhu žádnou větší roli, spíše jen dokreslují atmosféru doby.

Některé rozdílné rysy jsou natolik evidentní, že je jen stručně shrneme. Prvním z nich je téma. V debutu jde především o příběh lásky dvou lidí či příběh jediné rodiny, ve druhém románu je pak pozornost zaměřena pouze na jedinou konkrétní

postavu, která putuje po světě a bojuje přitom s rakovinou. Jasná odlišnost se týká i žánrového zařazení, první román můžeme označit za historický, milostný či za rodinnou ságu, u druhého jsme uvažovali o iniciačním románu s filozofickými prvky. Posledním bodem je samotná příprava autorky k tvorbě obou knih. V případě románového debutu totiž nešlo o její skutečné zážitky, rozhodla se proto strávit nemalý čas v archivech a studovat dobové materiály. V případě druhé knihy si vystačila s čistě vlastními prožitky.

Závěrem bychom chtěli na základě společných prvků obou textů polemizovat s některými kritiky a recenzenty, kteří považují romány za naprosto rozdílné. Za všechny uveďme Lenku Jungmannovou, která v prvním románu vidí pouze dobře odvedené řemeslo. Druhý román poté hodnotí zcela odlišně a rovněž mnohem kvalitněji. Oceňuje použité literární prostředky, jako je proud vědomí či fragmentarizace.¹⁴⁰ My jsme však našli i spoustu prvků společných, ať už se jedná o tematizaci exotických krajin, kam v obou románech cestují hlavní postavy, dále pak společné motivy děl, mezi něž náleží smrt či víra. Zřejmým rysem je i charakter postav, v popředí se ocitají silné a kurážné ženy. Opomenout nesmíme ani silné rodinné zázemí, které je přítomno v obou románech. V neposlední řadě romány spojuje specifický jazykový styl, jenž charakterizuje především použití krátkých vět a využití jak jazykových, tak typografických experimentů.

I když souhlasíme s kritiky, že obě díla jsou odlišná, o čemž není pochyb a bylo by snad i zvláštní, kdyby tomu tak nebylo, podotýkáme, že je tomu tak jen do určité míry. Hana Andronikova do obou totiž vtiskla svůj rukopis, který, jak jsme snad ozřejmili výše, má spoustu společných znaků a je v obou románech čitelný. Podobný názor zastává rovněž Olga Stehlíková: „Neustálé změny prostředí, přesuny krajinami, kontinenty, kulturami a jazyky, které mohou, ale nemusejí přinášet obsazeným figurám změny vnitřní, osobností, spojují oba romány Hany Andronikovy.“¹⁴¹ Stehlíková dále uvádí, že oba romány „zachycují osoby hledající a osudově zkoušené“, s čímž nemůžeme než souhlasit.

¹⁴⁰ JANÁČEK, P., L. JUNGMANNOVÁ a V. KARFÍK. Nebe nemá dno. In: *Kritický klub* [online]. Radio, ČRo Vltava, 10. 1. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2230648>.

¹⁴¹ STEHLÍKOVÁ, Olga. *Zvuk poznání v prózách Hany Andronikovy*. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29419/andronikova-hana/>.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Straková Anna

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské diplomové práce: Románová tvorba Hany Andronikovy

Vedoucí bakalářské diplomové práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Počet znaků: 107 454

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 39

Klíčová slova: česká literatura, Hana Andronikova, *Zvuk slunečních hodin*, *Nebe nemá dno*, román, analýza, kompozice, literární postava, prostředí

Anotace: Tato bakalářská diplomová práce se zaměřuje na analýzu románové tvorby Hany Andronikovy, konkrétně na romány *Zvuk slunečních hodin* a *Nebe nemá dno*. Práce charakterizuje tato díla z hlediska kompozice, vypravěče, stylu, prostředí, dominantních motivů, popřípadě i žánrového zařazení. Součástí této práce je také kapitola o životě spisovatelky. Poslední část práce se pak věnuje závěrečnému srovnání obou románových děl.

Resumé

The aim of this Bachelor's thesis was to introduce and characterize the Hana Andronikova's style of novel writing and subsequently to compare two particular novels. We focused especially on the author's first novel *The Sound of the Sundial* and the her last novel *Heaven Has No Bottom*. Although there are several prevailing critical reactions claiming these two novels are absolutely different, we can find a great deal of similar features in both Andronikova's novels.

One of the examples is the thematisation of exotic landscapes, where the two main characters of her novels travel, but also frequent overall changes of the setting. The author also varies both novels with added myths, stories and diary entries. The novels are connected with a specific language style that is defined by the use of short sentences and linguistic and typographical experiments, such as an unusual direct speech marking. This might become the cause of trouble for the reader, who could easily get lost in the text.

Both novels have the same dominant themes such as the death and the faith. All the main characters also combine a strong personality with the will to defy their fate, whether it is about a survival in a concentration camp, sheltering one's son from taking him away, or trying to beat cancer. Female characters, namely Rachel, Anna and Ama, undoubtedly carry a feminist element. They present themselves as independent and self-confident figures with their own opinion, which they are not afraid to manifest. They also want to prove that they are strong women who can take care of themselves even in very difficult situations. We cannot neglect the strong family background, which is present in both novels. Andronikova also works peculiarly with the sentiment - in a way that evokes emotions, yet without pushing it.

Although we agree with the critics in that the both novels are different, this is true only to a certain extent since Hana Andronikova put her thumbprint on both her novels, resulting in a number of common features.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

ANDRONIKOVA, Hana. *Zvuk slunečních hodin*. Vyd. 3. Praha: Odeon, 2013. Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1503-6.

ANDRONIKOVA, Hana. *Nebe nemá dno*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2010. Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1337-7.

Sekundární literatura:

ANDRONIKOVA, Hana. *Vzpomínky, co neuleť*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 2014. Česká řada (Odeon). ISBN 978-80-207-1581-4.

DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0418-0.

DUŠEK, Jaroslav a Monika ELŠÍKOVÁ. *13. komnata Hany Andronikové* [online]. Režie Monika Elšíková. Dokument. TV, ČT 1. 4. 2. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/210562210800031-13-komnata-hany-andronikove/video/>.

FIALOVÁ, Alena (ed.). *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

FORSTER, Edward Morgan. *Aspekty románu*. Vyd. 1. Bratislava: Tatran, 1971.

FRAYOVÁ, Jana. *Způsoby mentální reprezentace postav v románech Hany Andronikové*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí práce doc. PhDr. Bohumil Fořt, Ph.D.

GILK, Erik a Alena PŘIBÁŇOVÁ. Hana Andronikova. In: Ústav pro českou literaturu AV ČR *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Praha: ÚČL AV ČR, 2007, aktualiz. 14. 1. 2012 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1346>.

HANUŠKA, Petr. *Když nebe nemá dno* [online]. 29. 5. 2012 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.odeon-knihy.cz/kdyz-nebe-nema-dno-26-5-2012-olomoucky-denik/>.

HODROVÁ, Daniela a kol. -- *Na okraji chaosu --: poetika literárního díla 20. století*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

HODROVÁ, Daniela. *Román zasvěcení*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1993. ISBN 80-85787-34-2.

HODROVÁ, Daniela. *Hledání románu: kapitoly z historie a typologie žánru*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1989.

HODROVÁ, Daniela. *Místa s tajemstvím: (kapitoly z literární topologie)*. Vyd. 1. Praha: KLP, 1994. ISBN 80-85917-03-3.

HRAB, Ondřej. Psala i žila jedním dechem. *Lidové noviny*. 2012, roč. 25, č. 12, příl. Relax. ISSN 0862-5921.

JANÁČEK, P., L. JUNGMANNOVÁ a V. KARFÍK. Nebe nemá dno. In: *Kritický klub* [online]. Radio, ČRo Vltava, 10. 1. 2011 [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://prehravac.rozhlas.cz/audio/2230648>.

JANOŮŠEK, Pavel. Hana Andronikova: Nebe nemá dno. Euromedia Group – Odeon, Praha 2010. *Tvar*. 2010, roč. 21, č. 21. ISSN 0862-657X.

JANUŠOVÁ, Zdeňka. *Zvuk slunečních hodin*. Vsetín, 2014. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Vedoucí práce prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.

JIRKALOVÁ, Karolina. Šaman a kvantový dech. *Lidové noviny*. 2010, roč. 23, č. 238. ISSN 0862-5921.

KARÁSKOVÁ, Monika. Z manažerky se stala spisovatelkou. *Mladá fronta DNES: Východní Morava*, 2002, roč. 13, č. 76. ISSN 12101168.

KITTLOVÁ, Markéta. *Andronikova, Hana: Nebe nemá dno* [online]. 3. 11. 2010 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/27263/andronikova-hana-nebe-nema-dno>.

KOVÁČOVÁ, Hana. *Tematizace cizích krajů v dílech současných českých prozaiků*. Olomouc, 2011. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Vedoucí práce prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc.

KUBÍČEK, Tomáš, Jiří HRABAL a Petr A. BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.

MAINX, Oskar. Hvězdářka Androniková. *Host*. 2003, r. 19, č. 5. ISSN 1211-9938.

MATONOHA, Jan (ed.). *Česká literatura v perspektivách genderu: IV. kongres světové literárněvědné bohemistiky Jiná česká literatura (?) : [Praha, 28. 6. – 3. 7. 2010]*. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2010. ISBN 978-80-85778-72.

NĚMEC, Bob a Barbora OSVALDOVÁ. *Čtenářský deník... Hana Andronikova: Zvuk slunečních hodin* [online]. Režie Bob NĚMEC. Dokument. TV, ČT 2. 18. 4. 2010 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/310295350020016-ctenarsky-denik-hana-andronikova-zvuk-slunecnich-hodin/>.

ONDŘEJOVÁ, K. Zvuk slunečního orloje. *Lidové noviny*. 2002, r. 15, č. 99. ISSN 0862-5921.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Vyd. 3. Jíloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

POSPÍŠILOVÁ, Silvie. Hana Andronikova: Rozhodla jsem se sdílet něco hodně osobního, niterného. *Deník* [online]. 31. 10. 2010 [cit. 2016-04-01]. Dostupné z: <http://www.denik.cz/knihy/hana-andronikova-rozhodla-jsem20101031.html>.

PROBST, Vojtěch. Po světě a napříč světy. *Literární noviny*. 2010, r. 21, č. 45. ISSN 1210-0021

PROBST, Vojtěch. Ujasnila jsem si, proč žiju. *Literární noviny*. 2011, roč. 22, č. 1, příl. Interview. ISSN 1210-0021.

RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. 1. vyd. Brno: Host, 2001. ISBN 807294004x.

RULF, Jiří. Hra na Gideona. *Reflex*, 2002, roč. 13, č. 33. ISSN 0862-6634.

SRNSKÁ, Edita. Vzhůru na dno. *Protimluv*. 2011, č. 3/4. ISSN 1802-0321.

ŠOFAR, Jakub. Nebe nemá dno: Román Hany Andronikovy je v nominacích Magnesie Litery. *Hospodářské noviny*. 2011, roč. 55, č. 46. ISSN 1213-7693.

TRÁVNÍČEK, Jiří. Peruánská mystička? Ne. Sebeironička ze Zlína. *Host*. 2011, roč. 27, č. 1. ISSN 1211-9938.

Hana Androniková: Zvuk slunečních hodin. In: *Youtube* [online]. 6. 2. 2010 [cit. 2016-10-03]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=t-NWIY46HGM>.

Portál české literatury [online], 2011 [cit. 2015-07-15]. Dostupné: <http://www.czechlit.cz/autori/andronikovahana/>.

Původní rozhovor nakladatelství Petrov, 9. 8. 2002 [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.ipetrov.cz/dokument.py?idd=D000000000000000817>.